

21. ULUSAL TURİZM KONGRESİ “İÇ TURİZM”

5. ULUSLARARASI TURİZM KONGRESİ “İÇ TURİZM”

Kongre Web Sitesi: <http://utk21.balikesir.edu.tr/>

15-17 EKİM 2021, Balıkesir

DETAY
YAYINCILIK

**21.ULUSAL – 5. ULUSLARARASI
TURİZM KONGRESİ
“İÇ TURİZM”**

Kongre Web Sitesi: <http://utk21.balikesir.edu.tr/>

15-17 EKİM 2021

Balıkesir

Ankara, 2021

DETAY YAYINLARI : 1440
1. Baskı : Aralık 2021
ISBN : 978-605-254-505-8
Yayıncı Sertifika No : 46573

© Detay Anatolia Akademik Yayıncılık Ltd. Şti.

Her hakkı saklıdır. Yazarından ve yayınevinden yazılı izin alınmaksızın bu kitabın fotokopi veya diğer yollarla kısmen veya tamamen çoğaltılması, basılması ve yayınlanması yasaktır. Aksine davranış, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, 5 yıla kadar hapis ve adli para cezaları ile fotokopi ve basım aletlerine el konulmasını gerektirir.

GENEL DAĞITIM ve İSTEME ADRESİ
DETAY ANATOLIA AKADEMİK YAYINCILIK LTD. ŞTİ.
Adakale Sokak No: 14/4 Kızılay/ANKARA
Tel : (0.312) 434 09 49 • Faks: (0.312) 434 31 42
Web: www.detayyayin.com.tr • e-posta: detayyay@gmail.com

21.ULUSAL – 5. ULUSLARARASI TURİZM KONGRESİ BİLDİRİLER KİTABI

15-17 EKİM 2021
Balıkesir

Editörler

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT

Prof. Dr. Ahmet KÖROĞLU

Prof. Dr. M. Oğuzhan İLBAN

Editör Yardımcıları

Dr. Öğr. Üyesi Gizem ÖZGÜREL

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TEKİN

Yayına Hazırlayanlar

Arş. Gör. Dr. Sami SONAT ÖZDEMİR Arş. Gör. Dr. Musa OFLAZ

Arş. Gör. Dr. Cemali BUZLUKÇU Arş. Gör. Hasret ULUSOY

Arş. Gör. Dr. Gülhan YALIN Arş. Gör. Talha Serdar SEZEN

Arş. Gör. Dr. Selin İLSAY Arş. Gör. İbrahim MİSİR

Arş. Gör. Dr. Sultan Nazmiye KILIÇ Arş. Gör. M. Tahsin LİCELİ

Sponsorlar

BUBYO Uygulama Oteli

Detay Yayıncılık

Kongre Tarihiçesi

KONGRE	TARİH	DÜZENLEYEN KURUM	YÜRÜTME KURULU BAŞKANI	KONGRE KONUSU/TEMASI
1. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	16-18 Kasım 1990	Dokuz Eylül Üniversitesi	Prof. Dr. Hasan Zafer DOĞAN	-
2. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	21-23 Kasım 1991	Dokuz Eylül Üniversitesi	Prof. Dr. Hasan Zafer DOĞAN	-
3. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	25-27 Kasım 1992	Dokuz Eylül Üniversitesi	Prof. Dr. Hasan Zafer DOĞAN	-
4. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	26-28 Kasım 1993	Adnan Menderes Üniversitesi	Prof. Dr. Mustafa SAĞCAN	-
5. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	08-10 Kasım 1994	Adnan Menderes Üniversitesi	Prof. Dr. Mustafa SAĞCAN	-
6. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	18-20 Kasım 1995	Adnan Menderes Üniversitesi	Prof. Dr. Ahmet ULU	-
7. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	29 Kasım - 03 Aralık 1996	Adnan Menderes Üniversitesi	Prof. Dr. Ahmet ULU	-
8. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	12-14 Aralık 1997	Adnan Menderes Üniversitesi	Prof. Dr. Ahmet ULU	-
9. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	06-09 Kasım 1998	Adnan Menderes Üniversitesi	Prof. Dr. Ahmet ULU	-
10. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	21-24 Ekim 2009	Mersin Üniversitesi	Prof. Dr. Celil ÇAKICI	-
11. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	02-05 Aralık 2010	Adnan Menderes Üniversitesi	Yrd. Doç. Dr. Osman Eralp ÇOLAKOĞLU	-
12. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	30 Kasım - 04 Aralık 2011	Düzce Üniversitesi	Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ	Türk Turizmde Sürdürülebilir Rekabet Avantajının Elde Edilmesi

13. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	06-09 Aralık 2012	Akdeniz Üniversitesi	Yrd. Doç. Dr. Tahir ALBAYRAK	Dünyada ve Türkiye’de Turizmde Yeni Döneme Doğru: Yeni Ürünler, Hizmetler, Stratejiler
14. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	05-08 Aralık 2013	Erciyes Üniversitesi	Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA	Turizmde Yenilik
15. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	13-16 Kasım 2014	Gazi Üniversitesi	Doç. Dr. Arzu KILIÇLAR	Engelsiz Turizm
16. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	12-15 Kasım 2015	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Prof. Dr. Abdullah KELKİT	Turizm ve Barış
17. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	20-23 Ekim 2016	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Prof. Dr. Ozan BAHAR	Akademi-Sektör Buluşması
18. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	18-22 Ekim 2017	Mardin Artuklu Üniversitesi	Yrd. Doç. Dr. Lokman TOPRAK	Kültür Turizmi
19. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	18-21 Ekim 2018	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Prof. Dr. Şuayıp ÖZDEMİR	Sağlık Turizm
20. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	16-19 EKİM 2019	Anadolu Üniversitesi	Prof. Dr. Oktay EMİR	Şehir Turizmi
21. ULUSAL TURİZM KONGRESİ	15-17 EKİM 2021	Balıkesir Üniversitesi	Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	İç Turizm

21. Ulusal - 5. Uluslararası Turizm Kongresi Onur Kurulu

Mehmet Nuri ERSOY	T.C. Kültür ve Turizm Bakanı
Hasan ŞILDAK	Balıkesir Valisi
Yücel YILMAZ	Balıkesir Büyükşehir Belediye Başkanı
Prof. Dr. İlder KUŞ	Balıkesir Üniversitesi Rektörü

Akademik Onur Kurulu

Unvanı, Adı Soyadı

Kurumu

Prof. Dr. Bahattin RIZAOĞLU (Emekli)	Adnan Menderes Üniversitesi
--------------------------------------	-----------------------------

Danışma Kurulu*

Unvanı, Adı Soyadı

Kurumu

Prof. Dr. Ahmet AKTAŞ	Kapadokya Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan BATMAN (Kongre Dönem Başkanı)	Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. A. Celil ÇAKICI	Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Osman Eralp ÇOLAKOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER	İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Oktay EMİR	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU	İstanbul Gelişim Üniversitesi
Prof. Dr. Azize TUNÇ HASSAN	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan İÇÖZ	Yaşar Üniversitesi
Prof. Dr. Nüzhet KAHRAMAN	İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN	İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Alp TİMUR (Emekli)	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem TUNA	Turizm Akademisyenleri Derneği Yönetim Kurulu Başkanı

(*) Soyada göre alfabetik düzenlenmiştir.

21. Ulusal - 5. Uluslararası Turizm Kongresi Bilim Kurulu Listesi

- Prof. Dr. Abdul Celil ÇAKICI, Mersin Üniversitesi
 Prof. Dr. Abdullah KARAMAN, Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Abdullah TANRISEVDİ, Adnan Menderes Üniversitesi
 Prof. Dr. Adnan TÜRKSOY, Ege Üniversitesi
 Prof. Dr. Agustin Santana TALAVERA, Universidad de La Laguna
 Prof. Dr. A.Akın AKSU, Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Ahmet AKTAŞ, Akdeniz Üniversitesi (Emekli)
 Prof. Dr. Ahmet KÖROĞLU, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Ahmet TAYFUN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Ali ERBAŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Ali ÖZTÜREN, Doğu Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Ali YAYLI, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Alp TİMUR, Dokuz Eylül Üniversitesi (Emekli)
 Prof. Dr. Arzu KILIÇLAR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Asım SALDAMLI, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
 Prof. Dr. Atıla Yüksel, Adnan Menderes Üniversitesi
 Prof. Dr. Atilla AKBABA, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Prof. Dr. Aydın YILMAZER, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
 Prof. Dr. Ayhan GÖKDENİZ, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Azize HASSAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Bahar TANER, Mersin Üniversitesi (Emekli)
 Prof. Dr. Bahattin ÖZDEMİR, Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Bahattin RIZAOĞLU, Adnan Menderes Üniversitesi (Emekli)
 Prof. Dr. Barış ERDEM, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Bedriye TUNÇSİPER, İzmir Demokrasi Üniversitesi
 Prof. Dr. Berrin GÜZEL, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
 Prof. Dr. Beykan ÇİZEL, Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Bilgehan GÜLTEKİN, Ege Üniversitesi
 Prof. Dr. Burcu Selin YILMAZ, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. Burhanettin ZENGİN, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
 Prof. Dr. Cafer TOPALOĞLU, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
 Prof. Dr. Cengiz DEMİR, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Cihan ÇOBANOĞLU, University of South Florida
 Prof. Dr. Cihan SEÇİLMİŞ, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Çağatay ÜNÜSAN, KTO Karatay Üniversitesi
 Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN, İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
 Prof. Dr. Dimitrios BUHALIS, Bournemouth University
 Prof. Dr. Doğan GÜRSOY, Washington State University
 Prof. Dr. Doğan TUNCER, Başkent Üniversitesi
 Prof. Dr. Doğan Yaşar AYHAN, Başkent Üniversitesi
 Prof. Dr. Düriye BOZOK, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Ebru GÜNLÜ KÜÇÜKALTAN, Dokuz Eylül Üniversitesi

- Prof. Dr. Ebru İÇİGEN, Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Elbeyi PELİT, Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Prof. Dr. Emel GÖNENÇ GÜLER, Trakya Üniversitesi
 Prof. Dr. Emrah ÖZKUL, Kocaeli Üniversitesi
 Prof. Dr. Erkan SAĞLIK, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
 Prof. Dr. Erkan SEZGİN, Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Esin ÖZKAN, Aksaray Üniversitesi
 Prof. Dr. Ferah ÖZKÖK, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
 Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ, University of Central Florida
 Prof. Dr. Fisun YÜKSEL, Adnan Menderes Üniversitesi
 Prof. Dr. Fügen DURLU ÖZKAYA, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Füsun İSTANBULLU DİNÇER, İstanbul Üniversitesi
 Prof. Dr. Gökçalp Nuri SELÇUK, Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Göknül Nur KOÇAK, Mersin Üniversitesi
 Prof. Dr. Güney ÇETİN GÜRKAN, Trakya Üniversitesi
 Prof. Dr. Haktan Erdoğan EKİZ, King Abdulaziz University
 Prof. Dr. Hasan KILIÇ, Doğu Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Hasan Hüseyin SOYBALI, Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Prof. Dr. Hacer SERT, Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Hülya KURGUN, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. İbrahim BİRKAN, Atılım Üniversitesi
 Prof. Dr. İbrahim GİRİTLİOĞLU, Gaziantep Üniversitesi
 Prof. Dr. İbrahim GÖNEN, Nişantaşı Üniversitesi
 Prof. Dr. İbrahim YILMAZ, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. İge PIRNAR, Yaşar Üniversitesi
 Prof. Dr. İrfan YAZICIOĞLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. İsa SAĞBAŞ, Afyon Kocatepe Üniversitesi
 Prof. Dr. İsmail KIZILIRMAK, İstanbul Üniversitesi
 Prof. Dr. İsmet KAYA, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
 Prof. Dr. İzzet KILINÇ, Düzce Üniversitesi
 Prof. Dr. John T. BOWEN, University of Houston
 Prof. Dr. Kamil UNUR, Mersin Üniversitesi
 Prof. Dr. Kemal BİRDİR, Mersin Üniversitesi
 Prof. Dr. Kemal KANTARCI, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
 Prof. Dr. Kurban ÜNLÜÖNEN, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA, Kayseri Üniversitesi
 Prof. Dr. Kutay OKTAY, Kastamonu Üniversitesi
 Prof. Dr. Levent ALTINAY, Oxford Brookes University
 Prof. Dr. Mahmut DEMİR, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
 Prof. Dr. Manuel António Brites SALGADO, Polytechnic Institute of Guarda
 Prof. Dr. Maria Dolores ALVAREZ, Boğaziçi Üniversitesi
 Prof. Dr. Medet YOLAL, Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet Akif ÖNCÜ, Düzce Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet Cihan YAVUZ, Çukurova Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet Emre GÜLER, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet Oğuzhan İLBAN, Balıkesir Üniversitesi

- Prof. Dr. Mehmet Onur GÜLBAHAR, Batman Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet SARIİŞİK, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet YEŞİLTAŞ, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi
 Prof. Dr. Meltem CABER, Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Meryem AKOĞLAN KOZAK, Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Mete SEZGİN, Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Metin KOZAK, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. Mithat Zeki DİNÇER, İstanbul Üniversitesi
 Prof. Dr. Muammer MESCİ, Düzce Üniversitesi
 Prof. Dr. Muharrem TUNA, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Murat ÇUHADAR, Süleyman Demirel Üniversitesi
 Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Murat GÜMÜŞ, Batman Üniversitesi
 Prof. Dr. Murat YEŞİLTAŞ, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa BOZ, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa TEPECİ, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
 Prof. Dr. Muzaffer UYSAL, University of Massachusetts Amherst
 Prof. Dr. Nazmi KOZAK, Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU, İstanbul Gelişim Üniversitesi
 Prof. Dr. Necmi UYANIK, Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Nilüfer KOÇAK, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. Nilüfer ŞAHİN PERÇİN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Nuray Selma ÖZDİPÇİNER, Pamukkale Üniversitesi
 Prof. Dr. Nuray TÜRKER, Karabük Üniversitesi
 Prof. Dr. Nurten ÇEKAL, Pamukkale Üniversitesi
 Prof. Dr. Nüzhet KAHRAMAN, İstanbul Ticaret Üniversitesi
 Prof. Dr. Oğuz TÜRKAY, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
 Prof. Dr. Oktay EMİR, Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Olimpia BAN, University of Oradea
 Prof. Dr. Orhan AKOVA, İstanbul Üniversitesi
 Prof. Dr. Orhan BATMAN, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
 Prof. Dr. Orhan İÇÖZ, Yaşar Üniversitesi
 Prof. Dr. Osman Avşar KURGUN, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. Osman Eralp ÇOLAKOĞLU, Adnan Menderes Üniversitesi
 Prof. Dr. Osman M. KARATEPE, Doğu Akdeniz Üniversitesi
 Prof. Dr. Osman N. ÖZDOĞAN, Adnan Menderes Üniversitesi
 Prof. Dr. Ozan BAHAR, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
 Prof. Dr. Öcal USTA, İstanbul Kent Üniversitesi
 Prof. Dr. Önder MET, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Özcan YAĞCI, Başkent Üniversitesi
 Prof. Dr. Özkan TÜTÜNCÜ, Dokuz Eylül Üniversitesi
 Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU, Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. R. Pars ŞAHBAZ, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
 Prof. Dr. Rahman TEMİZKAN, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Rıdvan KOZAK, Anadolu Üniversitesi
 Prof. Dr. Rıdvan YURTSEVEN, Ataçehir Üniversitesi

- Prof. Dr. S. Gül GÜNEŞ, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Said KINGIR, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Salih KUŞLUVAN, İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Prof. Dr. Selma MEYDAN UYGUR, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Semra GÜNAY AKTAŞ, Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Serhat HARMAN, Mardin Artuklu Üniversitesi
Prof. Dr. Serkan BERTAN, Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Stanislav IVANOV, Varna University of Management
Prof. Dr. Şafak ÜNÜVAR, Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Şenol ÇAVUŞ, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Şeyhmus BALOĞLU, University of Nevada
Prof. Dr. Şirvan ŞEN DEMİR, Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Şuayip ÖZDEMİR, Afyon Kocatepe Üniversitesi
Prof. Dr. Şule AYDIN, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Tahir ALBAYRAK, Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Tony L. HENTHORNE, University of Nevada
Prof. Dr. Umut AVCI, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. V. Rüya EHTİYAR, Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Volkan Altıntaş, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Yasin BOYLU, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Yaşar SARI, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf AYMANKUY, Balıkesir Üniversitesi
Prof. Dr. Yüksel EKİNCİ, University of Portsmouth
Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Zafer ÖTER, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Zeynep ASLAN, Adnan Menderes Üniversitesi

YÜRÜTME KURULU *

Unvan, Ad-Soyad	Görev	İletişim (E-Posta)
Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT	Başkan	avcikurt@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Ahmet KÖROĞLU	Üye	akoroglu@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Ali Kemal GÜRBÜZ	Üye	agurbuz@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Ayhan GÖKDENİZ	Üye	aygokdeniz@yahoo.com
Prof. Dr. Barış ERDEM	Üye	bariserdem@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Düriye BOZOK	Üye	dbozok@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Mehmet Oğuzhan İLBAN	Üye	ilban@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Murat DOĞDUBAY	Üye	dogdubay@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Önder MET	Üye	ondermet@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Özlem KÖROĞLU	Üye	okoroglu@balikesir.edu.tr
Prof. Dr. Yusuf AYMANKUY	Üye	aymankuy@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Bayram ŞAHİN	Üye	bsahin@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Göksel Kemal GİRGİN	Üye	girgin@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Gülay ÖZDEMİR YILMAZ	Üye	gulay@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Kudret GÜL	Üye	kgul@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Levent AKSU	Üye	leventaksu71@hotmail.com
Doç. Dr. Mehmet SARIOĞLAN	Üye	mehmets@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Melike GÜL	Üye	melikegul@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Muammer BEZİRGAN	Üye	muammerbezirgan@hotmail.com
Doç. Dr. Nuran AKŞİT AŞIK	Üye	nuran@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Nuray TETİK DİNÇ	Üye	ntetik@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Sabriye ÇELİK UĞUZ	Üye	sabriyecelik@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Sebahattin KARAMAN	Üye	skaraman@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Seda ŞAHİN	Üye	ssen@balikesir.edu.tr
Doç. Dr. Şimal AYMANKUY	Üye	sayman@balikesir.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Ali SOLUNOĞLU	Üye	alisolunoglu@balikesir.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Banu YILDIZ	Üye	banu.yildiz@balikesir.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Gizem ÖZGÜREL	Üye	gizemozguzel@hotmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Hakan BOZ	Üye	hakan.boz@usak.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Özge GÜDÜ DEMİRBULAT	Üye	ozgegudu@hotmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Yakup DİNÇ	Üye	yakdin@yahoo.com
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TEKİN	Üye	yasemin.tekin@balikesir.edu.tr
Dr. Öğr. Üyesi Yunus ARSLAN	Üye	yarслан@balikesir.edu.tr
Öğr. Gör. Dr. Alaattin İRDEM	Üye	airdem@balikesir.edu.tr
Öğr. Gör. Dr. Ceren ULUER SAVGIN	Üye	cerenuluer@gmail.com
Öğr. Gör. Dr. Esat SAÇKES	Üye	esackes@balikesir.edu.tr
Öğr. Gör. İlhan DEVECİ	Üye	ilhanhocadogada@gmail.com
Öğr. Gör. Kaya Nihat PEKBAY	Üye	npekbay@balikesir.edu.tr
Öğr. Gör. Levent MÜNGER	Üye	munger@balikesir.edu.tr
Öğr. Gör. Meziyet NARİN	Üye	mnarin@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Dr. Cemali BUZLUKÇU	Üye	cemalibuzlukcu@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Dr. Gülhan YALIN	Üye	gulhancevizkaya@hotmail.com
Arş. Gör. Dr. Nilgün KARAMAN	Üye	nilgunetiz@hotmail.com
Arş. Gör. Dr. Sami Sonat ÖZDEMİR	Üye	ssonatozdemir@balikesir.edu.tr

Arş. Gör. Dr. Selin İLSAY	Üye	selinilsay@gmail.com
Arş. Gör. Dr. Sultan Nazmiye KILIÇ	Üye	sultan.kilic@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Arzu BALIKOĞLU	Üye	arzukilic@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Hasret ULUSOY	Üye	hasretulusoy@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. İbrahim MİSİR	Üye	ibrahimmisir@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Mehmet Tahsin LİCELİ	Üye	liceli@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Musa OFLAZ	Üye	musaoflaz@balikesir.edu.tr
Arş. Gör. Talha Serdar SEZEN	Üye	tsezen@gmail.com
Uz. Fatih ÇOLAKOĞLU	Üye	fatih.colakoglu@outlook.com.tr

* Unvan ve isme göre alfabetik sıralanmıştır.

SEKRETERYA *

Unvan, Ad-Soyad

Dr. Öğr. Üyesi Yasemin TEKİN
 Arş. Gör. Dr. Gülhan YALIN
 Arş. Gör. Dr. Sultan Nazmiye KILIÇ
 Arş. Gör. İbrahim MİSİR
 Arş. Gör. Mehmet Tahsin LİCELİ
 Arş. Gör. Talha Serdar SEZEN
 Uz. Fatih ÇOLAKOĞLU

E-Posta

yasemin.tekin@balikesir.edu.tr
 gulhancevizkaya@hotmail.com
 sultan.kilic@balikesir.edu.tr
 ibrahimmisir@balikesir.edu.tr
 liceli@balikesir.edu.tr
 tsezen@gmail.com
 fatih.colakoglu@outlook.com.tr

Sunuş

Turizm sektörü ülke ekonomilerine sağladığı katkılardan dolayı günümüz dünyasında büyük bir öneme sahiptir. Ülkemizde ve dünyada yaşanan Covid-19 pandemisi tüm sektörleri etkilediği gibi turizm sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Bu süreçte uluslararası turizm faaliyetlerinde ciddi bir azalma meydana gelmiştir. Dolayısıyla turizm sektörünün ayakta kalması için yerli turistlerin turizm faaliyetlerine katıldığı “iç turizm” hareketliliği büyük bir önem arz etmektedir. Bu açıdan Balıkesir ilimizde 21. Ulusal turizm kongresinin ve 5. Uluslararası turizm kongresinin “iç turizm” temasıyla düzenlenmesi hem sektör paydaşları hem de turizm akademisyenleri için önemli fırsatlar sağlamıştır.

Balıkesir Üniversitesi, iç turizme her zaman önem vermiş ve iç turizm hareketliliğinin ön plana çıkması için konu ile ilgili çalışmaların ve araştırmaların destekçisi olmuştur. Bu doğrultuda iç turizm hareketliliğinde etkin rol oynayan sektörün aktörleriyle sürekli iletişim halinde olunmuş ve bu alanda projeler gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla, Balıkesir Üniversitesi, ulusal ve uluslararası alanda çok sayıda akademisyenin katılım sağladığı 21. Ulusal Turizm Kongresi’ne ve 5. Uluslararası Turizm Kongresi’ne ev sahipliği yapmaktan büyük bir onur duymaktadır. Kongrelerin sonuçlarının hem Balıkesir ili iç turizmi gelişimi hem de ülkemizde iç turizm potansiyeline sahip bölgelerin ortaya çıkarılması ve geliştirilmesi, var olan ya da oluşabilecek sorunların ortaya konulması ve çözüm önerilerinin getirilmesi, sektör paydaşları ve akademinin bir araya getirilmesi ve konu ile ilgili yeni araştırmalara yol gösterici olması açısından önemli olduğunu düşünmekteyim.

Bu vesileyle kongremize çalışmalarını katkı sağlayan bilim insanları ve dinleyicilere çok teşekkür ediyorum. Ayrıca kongrelerin yürütülmesinde özverili çalışmalarını katkı sağlayan danışma kurulu, bilim kurulu ve yürütme kurulunda görev alan tüm akademik ve idari personele teşekkür ediyorum.

21. Ulusal Turizm Kongresi’nin ve 5. Uluslararası Turizm Kongresi’nin bilim dünyası, ilimiz ve ülkemiz için hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Prof. Dr. İlder KUŞ

Balıkesir Üniversitesi Rektörü

Sunuş

Saygıdeğer hocalarım, çok kıymetdar meslekdaşlarım, göz-aydınlığımız değerli talebelerim, turizm camiasının kıymetdar mensupları, basınımızın seçkin üyeleri, hanımefendiler, bey efendiler, hepimizi sevgiyle, saygıyla selamlıyorum.

21. Ulusal Turizm Kongresi ve 5. Uluslararası Turizm Kongremizin vatanımıza, milletimize ve turizm camiamıza hayırlı olmasını diliyorum.

Malum olduğu üzere covid-19 salgını nedeniyle insanlık olarak, ülke olarak ve özellikle turizm endüstrisi olarak çok zor günler geçirdik. Ne yazık ki salgının etkileri hala devam ediyor. Birçok sorunun içinde özellikle nitelikli personel sorununa dikkat çekmek isterim.

Çok zor günler geçiren turizm çalışanları başka alanlara doğru kaymaya başladı maalesef. Turizm endüstrisi değil nitelikli personeli, neredeyse vasıfsız personeli dahi bulmakta zorlanıyor... Aynı şekilde bu durumu gören öğrenciler turizm okullarını tercih etmek istemiyor.

Hani Şeyh Edebali'nin Osman Gaziye olan meşhur nasihatinde yer alan “ Ey oğul! İnsanı yaşat ki devlet yaşasın” ... işte biz de diyoruz ki;

- Ey akademi ! Öğrencini yaşat ki turizm okulları yaşasın....
- Ey patron / yönetici ! Stajyeri ve personeli yaşat ki otelin yaşasın...
- Ey siyasetçi ! Turizmi yaşat ki Türkiye ekonomisi yaşasın...

Kongre hazırlıklarında büyük emeği geçen başta ev sahibi yürütme kurulu başkanı sevgili kardeşim sayın Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT'a ve yürütme kurulunun güzide mensuplarına ayrı ayrı teşekkür ediyorum.

Kongremizin kalite güvencesi olan danışma kurulu ve bilim kurulunun saygıdeğer mensuplarına, bildiri sunumlarıyla kongremizi zenginleştiren ve onurlandıran kıymetdar kongre delegelerine ve dahi dinleyici olarak katılan kıymetdar hanımefendi ve beyefendilere teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Orhan BATMAN

Kongre Dönem Başkan

Önsöz

21. Ulusal ve 5. Uluslararası Turizm Kongresi'nin Çok Kıymetli Üyeleri,

1990 yılından beri düzenlenmekte olan ve ülkemizde turizm alanındaki en kapsamlı akademik etkinlik olan kongremiz bu yıl Balıkesir Üniversitesi ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Bilindiği gibi tüm dünyayı etkileyen salgın nedeniyle kongrenin planlanan zamanda gerçekleştirilmesi mümkün olmamıştır. Salgının yayılmasını engellemek amacıyla kongremiz 15-16-17 Ekim 2021 tarihlerinde bu yıl ilk kez çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda turizm akademisyenleri, turizm sektörü profesyonelleri ve paydaşları, sivil toplum kuruluşları ve turizm bilimi eğitimi alan öğrencilerimiz ile yeniden buluşmuş olmanın heyecanını yaşamış bulunuyoruz.

21. Ulusal ve 5. Uluslararası Turizm Kongresi'nde başta "iç turizm" ana teması olmak üzere turizmin farklı alanlarından 147 basılan bildiri yer verilmiştir. Balıkesir ili iç turizm açısından öncü şehirlerden biridir. Özellikle bu salgın dönemi sürecinde önemi daha iyi anlaşılan "iç turizm" temasının yanı sıra belirlenen diğer alt temalardan kongremiz hakemlerince kabul edilen bildirilerin turizm bilimine ve sektöre değer sağlayacağını umut ediyoruz. Bu kapsamda, kongremizin daha fazla katkı sağlayabilmesi ve genç bilim insanlarını teşvik etmesi amacıyla, kongre bildirimlerinden elde edilecek seçkilerin makale olarak yayınlanması için de fırsat sağlanmıştır. Moderatörlüğünü Prof.Dr. Cevdet AVCIKURT'un yaptığı "İç Turizme Bakış" temalı açılış panelinde Prof. Dr. Cihan ÇOBANOĞLU, Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ ve Doç. Dr. Muhammet KESGİN konuşmacı olarak değerli birikimlerini aktarmıştır. Bununla birlikte, turizm akademisyenlerine ve öğrencilerimize daha fazla katkı sunabilmek amacıyla kongre kapsamında moderatörlüğünü Prof.Dr. Murat DOĞDUBAY'ın üstlendiği ve doktora tez aşamasında olan beş doktora adayının tezlerinin tartışıldığı kolokyum düzenlenmiştir. Kongrede, moderatörlüğünü Prof.Dr. Muharrem TUNA'nın yaptığı "Turizmin Dünü, Bugünü ve Yarını" konulu sektör panelinde Dr. Cem KINAY ve Kerem DEMİRKOL panelist olarak değerli birikimlerini paylaşmışlardır. Kongre genel değerlendirmesinin Prof.Dr. Celil ÇAKICI tarafından yapıldığı kongremizde son olarak, Prof.Dr. Erdoğan KOÇ tarafından "SSCI Dergilerde Yayın Nasıl Yapılır?" konulu seminer verilmiştir.

Bu vesileyle, ev sahipliğini üstlenmekten onur duyduğumuz kongremizin gerçekleştirilmesinde tüm emeği geçenlere, saygıdeğer onur kurulumuza, kongrenin gerçekleştirilmesi sürecinde yüksek işbirliği gösteren başta kongre dönem başkanı Prof.Dr. Orhan BATMAN olmak üzere değerli danışma kurulumuza, Kongrenin yapılmasında özverili ve üstün çalışmalarından dolayı Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi Dekan V. Prof.Dr. Ahmet KÖROĞLU ve Burhaniye Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu Müdürü Prof.Dr. Mehmet Oğuzhan İLBAN nezdinde değerli yürütme kurulumuza, kongremize gelen tebliğlerin değerlendirilmesi sürecinde gösterdikleri titizlik ve destekleri nedeniyle değerli bilim kurulu üyelerine, kongremize katkı sağlayan panelistlere, çok değerli davetli konuşmacılarımıza, kıymetli oturum başkanlarımıza ve araştırmacı

bulgularını paylaşan değerli tebliğ sahiplerine, kurumlara, sektör temsilcilerine ve tüm katılımcılara Balıkesir Üniversitesi Turizm Fakültesi ile Burhaniye Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu ve şahsım adına en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca, seçilecek bildirilere dergilerinde yer veren dergi editörleri ile kongre bildiri kitapçığının yayınlanmasını sağlayan Detay Yayıncılık sahibi Hüseyin YILDIRIM'a teşekkür etmek istiyorum.

Kongremizin alanımıza önemli katkılar sağlaması ve gelecek kongrelerde görüşebilmek dileğiyle,

Saygı ve Selamlarımla,

Prof. Dr. Cevdet AVCIKURT

21. Ulusal ve 5. Uluslararası Turizm Kongresi

Yürütme Kurulu Başkanı

İçindekiler

BİLDİRİ NO	BİLDİRİ BAŞLIĞI	YAZAR / YAZARLAR	SAYFA NO
1	Yemek Deneyimi: Erasmus (+) Öğrenim Hareketliliği Programı'na Katılan Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma	Bahar DEVECİ	1
2	Konaklama İşletmelerine Yönelik İş İlanlarının İçerik Analizi Yöntemi İle İncelenmesi: Kariyer.net Örneği	Bilge VİLLİ, Esat SAÇKES	19
3	Gastronomik Ürünlerin Üretimi ve Pazarlanması İle İlgili Lobi Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi: Kars-Ardahan Kaz Lobisi Örneği	Binalı KILIÇ	31
4	Restoran Menülerinde Özel Beslenme Türleri: İstanbul Örneği	Duran CANKÜL, Aysucan AYDIN	40
5	Turizm Lisans Mezunlarının İşsizlik Algısına Yönelik Bir Araştırma	Ebru KEMER	52
6	Şeflerin Yer Aldığı Televizyon Reklamlarının İncelenmesi: Türkiye Örneği	Elif ASLAN, Düriye BOZOK	63
8	Yöresel Bir Ürün Olan Dımızın Sütlü Tatlılarda Kullanımı: Magnolia ve Tiramisu Örneği	Esra DEMİRCİOĞLU, Gülfem YARPINAR İMREN	74
9	Restoran İşletmesi Yöneticilerinin Gastronomi Turizmi Algılarının Değerlendirilmesi Üzerine Nitel Bir Araştırma	Esra YILDIRIM, Yeliz PEKERŞEN	89
13	COVİD-19 Sürecinde Otel Tercih Kriterlerinin AHP Yöntemi İle Belirlenmesi: Ordu İli Örneği	Hakan AKYURT, Damla KÜTÜKLÜ	100
15	Dijital Pazarlarda Z Kuşağının Satın Alma Karar Sürecinin İncelenmesi	İbrahim YEMEZ, Şükran KARACA	114
16	The Importance of Symbols in Branding of Cities: An Evaluation in Terms of City Marketing	İlke BAŞARANGİL	123
17	The Importance of Logos in Destination Branding: Case of Kırklareli Province	İlke BAŞARANGİL	136
18	Toplum Temelli Turizm: Sivas Altınkale Örneği	İlker ÖZTÜRK	147
19	Çevre ve Turizm İlişkisi Açısından Çevre Kanunu ve Bağlı Mevzuatın Turizm Özelinde İncelenmesi	İsa YAYLA	155
20	Almanya'da Yaşayan Türk Diasporasının Tatil Tercihlerinin İncelenmesi: Z Kuşağı Örneği	Kartal Doğukan ÇIKI, Şehnaz DEMİRKOL	165
21	Turizmde Paylaşım Ekonomisi Tartışmaları ve İstanbul: AIRBNB Örneği	Koray GENÇ	176
22	Uzaktan Turist Rehberliği Eğitimi Alanların Memnuniyet Algılarının Değerlendirilmesi: Kapadokya Üniversitesi Örneği	Mehmet BAHAR, Duran CANKÜL	190
23	Mutfaklarda Hijyen ve Ergonomi Etkileşimine Yönelik Bir Araştırma	Mehmet SARIOĞLAN, Sevcan BATTAL	202
24	Moleküler Gastronomi Yöntemi Kullanılarak Yapılan Yemek Fotoğraflarının Göstergibilim (Semiyotik) Tekniği İle İncelenmesi	Nurdan ÖZMEN	232

25	Turizm Alanında Yayınlanmış Olan Kültürel Miras Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi	Oğuzhan DÜLGAROĞLU, Cevdet AVCIKURT	240
27	İç Turizm ve Datça Yöresinde Bir Uygulama	Sebahattin KARAMAN, Orhan DİNÇ	254
28	Alternatif Turizm ve Yaşam Biçimi Olarak Karavan Turizmi: Türkiye'deki Durumu ve Geleceği	Selcen Seda TÜRKSOY	283
29	Antik Çağda Aromatik Bitki ve Baharatların Sembolik Anlamları	Nurhayat İFLAZOĞLU, Senem ETYEMEZ	294
30	Turizm Çekicilikleri ve Ziyaretçi Yoğunluğu Bakımından Bir İnceleme: Burdur İli	Serdar CEYLAN	302
31	Nevşehir Yeraltı Şehirlerinin Turizm Potansiyeli ve Ziyaretçi Sayıları Üzerine Bir Değerlendirme	Serdar CEYLAN	324
32	Afyonkarahisar Tarihi Konak İşletmelerinin Gastronomi Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi	Tolga KAYA, Ömer SARAC, Hüseyin PAMUKÇU, Mustafa SANDIKÇI	344
34	Hatay İlinin Glamping Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi	Senem ETYEMEZ	354
35	Önlisans Öğrencilerinde Yeni Yiyecek Neofobisi: Nitel Bir Araştırma	Engin PULLUK	363
36	Öğretmenlerin Gözüyle Öğretmenevleri: İstanbul Örneği	Serap ÖZDEMİR GÜZEL	372
37	Turizm Fobisi ve Salgın Hastalıklar	Bayram ŞAHİN, Selda GÜVEN	384
38	Şile İlçesi Turizm Potansiyelinin Geliştirilmesine Yönelik Yerel Paydaşlar Üzerine Bir Araştırma	Cemali BUZLUKÇU, Karden BAYRAKLI	400
39	Rekreatif Bir Faaliyet Olan Balon Turunun İç Turizm Kapsamında İncelenmesi: Foursquare Örneği	Ezgi KIRICI TEKELİ, Gülsüm KASAP, İrem BOZKURT, Tuğba DAĞ	412
40	Cittaslow Hareketine Yönelik Algı ve Tutum Üzerine Bir Araştırma: Gündül Örneği	Yakup ÖZTÜRK	424
41	Impact of COVID-19 on Food and Beverage Operations: Proliferation of Ghost Kitchens	Feray İRİGÜLER	435
42	Teknolojinin Turist Rehberliğine Etkilerine İlişkin Ulusal Makalelerin Analizi: Bir Meta-Sentez Çalışması	Fatih ERCAN	445
43	Otel İşletmelerinde Tüketici Sinizminin Satın Alma Niyetine Etkisinde Elektronik Ağızdan Ağıza Pazarlama Niyetinin Rolü	Ahu YAZICI AYYILDIZ, Muhammed BAYKAL	460
44	Content Analysis of Customers' Online Reviews of A Fine Dining Restaurant Operating in Istanbul	Begüm İLBAY	472
45	Trabzon Yerel Halkının Turizm Algısında Turist Profilinin Rolü: Arap Turist Profili	Esra CESUR, Hüseyin ÇEKEN	485
46	Seyahat Risk Algılamaları Ulusal Alan Yazınının Bibliyometrik Analizi	Ali Rıza MANCI	497
47	Ankara'yı Ziyaret Eden Yerli Turistlerin Sokak Lezzetlerine İlişkin Tüketici Tutumları	Emrah YAŞARSOY, Ömer SARAC, Hüseyin PAMUKÇU	510

NEVŞEHİR YERALTI ŞEHİRLERİNİN TURİZM POTANSİYELİ VE ZİYARETÇİ SAYILARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Serdar CEYLAN¹

ÖZET

Kapadokya bölgesinde kültürel miras turizmi ulusal ve uluslararası ölçekte gelişmekte ve bu alanın marka ve imajı her geçen gün artmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın amacı, Kapadokya'daki yeraltı şehirlerinin turizm potansiyelini ortaya koyarak bütüncül bir değerlendirme yapmaktır. Araştırma nitel yöntemde gözlem tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş, ayrıca Nevşehir Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü'nden alınan ikincil verilerden (ziyaretçi sayıları) çalışmada yararlanılmıştır. Alandan elde edilen gözlem dayalı veriler ve ziyaretçi sayıları çalışmada betimlenerek yorumlanmıştır. Araştırma bulgularına göre, Nevşehir'e gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin önemli bir kısmı kilise, manastır ve kalelerin yanında yeraltı şehirlerini de ziyaret ettiği görülmektedir. Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirleri dışında, Nevşehir'deki diğer yeraltı şehirlerinin turizm potansiyelinin yeterince fark edilmemiştir. Sonuç olarak; tanıtım ve pazarlama eksikliklerinin giderilmesinden sonra bu yeraltı şehirlerin turizmdeki önemi daha da artacağı söylenebilir; fakat hassas olan bu miras değerlerinin planlama yapılmadan turizmdeki kullanılması, ziyaretçi yoğunluğu daha da artırmakta ve bu durum bu kültürel mirasın sürdürülebilir kullanımını ortadan kaldırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Koruma, Yeraltı Şehirleri, Nevşehir

1. GİRİŞ

Miras kavramı, farklı araştırmacılar tarafından, doğal miras, kültürel miras, insan yapımı miras, endüstriyel miras, somut miras, soyut miras gibi çeşitli gruplar altında ele alınmaktadır (Timothy ve Boyd, 2003; Aksatan, 2014:32). Dünya Turizm Örgütü'ne göre kültürel miras, en geniş anlamıyla, hem bir ürün hem de toplumlara zenginlik sağlayan bir süreçtir. Kültürel miras, geçmişten miras kalan, toplumlara zenginlik sağlayan ve gelecek nesillerin yararı için bahsedilmiş kaynaklarıdır (Dünya Turizm Örgütü, 2021). BM Dünya Turizm Örgütü'ne (2013) göre kültürel miras; resim, heykel, para, yazıt gibi taşınabilir, anıt ve arkeolojik alan gibi taşınamaz; gemi batığı, sualtı kalıntısı gibi sualtı varlıklarını

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
E-posta: serdar_ceylan_51@hotmail.com

içeren somut elle tutulur varlıklar ile sözlü gelenek, sahne sanatı, tören vb. soyut varlıkları içeren nesilden nesile aktarılan miras olarak da tanımlanmaktadır (Özdoğan, 2014:47). Kültürel miras; anıt, müze, saray, milli park, jeolojik yapılar, savaş alanı, yöresel yemek ya da gelenekler gibi doğal ve kültürel kaynaklı unsurları da içerebilmektedir (Timothy ve Boyd, 2003:1; Aksatan, 2014:31). Diğer bir ifadeyle, somut kültürel miras varlıkları; sürekli, kalıcı bir şekilde bulunan ve dokunabilir varlıkları ifade etmektedir. Anıt, yapı grubu, tarihi alan vb. taşınmaz (durağan) varlıklar ile mezar, arkeolojik bulgu, eski eser, yazıt, arşiv, dokuman gibi taşınabilir varlıkları da içerebilmektedir (Özdoğan, 2014:47).

2. LİTERATÜR

2.1.Kültürel Miras ve Turizm

Kültürel miras ile turizm arasında oldukça sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Kültürel mirasın turizme konu olabilmesi için, tüketim gereksinimini karşılayabilecek hale getirilmesi ve turizm sektörü tüketicilerinin tüketimine sunulması gerekmektedir (El Barazi, 2009; Özdoğan, 2014:47). Miras varlıkları, turizm türleri içerisinde “miras turizmi”, “kültürel miras turizmi” ve “kültürel turizm” gibi farklı kavramsallaştırmalar altında literatürde ele alındığı görülmektedir.

Doğal ve kültürel miras varlıklarına olan talep, zaman içinde miras turizmi kavramını ortaya çıkarmıştır. İnsanların eğitim ve gelir düzeyindeki artış, teknolojik gelişmeler, küresel dünyanın farklı bölgelerini ve toplumlarını tanıma ve anlama isteği gibi nedenler, miras turizmine olan ilgiyi her geçen gün biraz daha artırmaktadır (Timothy ve Boyd, 2003:1; Aksatan, 2014:31). Miras turizmi, miras kalan tarihi eserlerin, binaların ve sanat eserlerinin oluşturduğu turizm şeklidir (Albayrak, 2013:61). Miras turizmi, kimi araştırmacılar tarafından kültür turizminin bir alt dalı olarak da görülmektedir. Ancak kültür turizmi, geçmiş bugün ve geleceği içeren geniş bir zaman dilimiyle ilişkilendirilirken; miras turizmi, daha çok geçmiş ile ilişkilendirilmektedir (Trotter, 2001; Timothy ve Boyd, 2003; Aksatan, 2014:31). Tipik olarak kültürel turizm kapsamına giren miras turizmi, en dikkat çekici ve yaygın turizm türlerinden birisi olup, seyahatlerinin en eski tipleri arasında yer almaktadır. Bu seyahatleri gerçekleştirebilmek için; antik anıtlar ve evler, kırsal ve tarımsal peyzaj, tarihi olayların meydana geldiği alanlar, ilginç ve önemli kültürlerin öne çıktığı yerler, inşa edilmiş çevreler ve kentsel alanlar gibi tarihi öneme sahip bölgelere ziyaret yapmak gerekmektedir (Timothy ve Boyd, 2006:1). Ziyaretçiler ve çekicilikler bakımından turizmin en önemli tiplerinden birisi olan miras turizmi, her yıl milyonlarca insanı kendisine çekmektedir. Küresel turizm olgusundaki ağırlığından ve dünyanın farklı mekânlarında var olmasından dolayı, miras turizmi, turizm çalışmaları arasında da araştırılan en önemli konulardan birisi haline gelmiştir (Timothy ve Boyd, 2006:2). Miras turizmi, insanların kendi kültürel köklerini tanımalarını sağlayacak ve insanların tarih ve kültüre olan ilgilerini artırıcı etki yapacaktır (Loulanski ve Loulanski, 2011; McKercher vd., 2005). Bu ilişki kapsamında kültürel mirasın turizmin gelişmesine katkıda

bulunduğu, turizmin de kültürel mirasın korunması için finansal kaynak oluşturduğu belirtilmektedir. Başka bir ifadeyle, turizm faaliyetleri ve kültürel miras birbiri için kaynak oluşturmaktadır (Endresen, 1999). Diğer yandan kültürel mirasın konu olduğu kültür turizmi faaliyetinin yerel halkın yaşam düzeyinin yükselmesi ve kültürel değerlerin korunması için toplumda bilincin artması gibi sosyal etkileri bulunmaktadır (Akgül, 2004; Özdoğan, 2014:50).

Kültürel miras turizmi, literatürde “kültür turizmi” ve “kültürel turizm” başlığı altında da tartışıldığı görölmektedir. Nitekim Shararh ve Badaruddin’e (2013:32) göre, turizm alanında kültürel turizmin tanımlanmasının inanılmaz derecede zor bir şey olduğu üzerine evrensel bir kabul bulunduğunu belirtmekte ve gerçekte neyin kültürel turizmi olduğu üzerine daha az bir uzlaşma bulunduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca, tüketicinin zihninde kültür ve mirası ayırmanın zor olabileceğine dikkat çekmektedir. Aydın’a (1990:101) göre kültürel turizm, dar anlamıyla değişik kültürleri ve kültür eserlerini görmek için yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir ifadeyle, festival, folklor, tiyatro, sergi gibi sanat etkinliklerine katılmak, geçmiş ve yaşayan uygarlıklarla kültürel değerleri tanımak, tarihi yerleri ve toplumun yaşayan tarzlarını görmek amacıyla yapılan gezilerdir (Gülyüzü, 2008:18). Turistlerin kültürel mirasa ilgileri sonucu gelişen kültür turizmi; tarihsel yerlerin, müzelerin, kalıntılarının, fuar ve festivallerin ziyaret edilmesi ile gelişmeye başlamıştır. Aslında kültürel miras ya da kaynaklar turizmin odak noktasını oluşturmaktadır. Nitekim 19. yüzyıldaki keşiflerin bir sonucu olarak kültürel yerlere turistik talep artmıştır (Gülyüzü, 2008:20). Swarbrooke’e (2000:307) göre kültürel turizm aktiviteleri içerisinde gelişen farklı varlıkların, faaliyetlerin ve insanların sayısı, turizm endüstrisinde kültürel turizmin önemini göstermektedir. Mimarinin tipi, geleneksel sanatlar, geleneksel gıda ve içecekler, tarihi olaylar ve ünlü kişilerle ilişkili yerler, miras çekicilikleri (müze, kale, tarihi yerler/köyler, görkemli konutlar ve antik anıtlar), festivaller ve özel olaylar (folklor, özel ilgi sporları, gösteri-performans sanatları), endüstri ve ticaret (işyeri ziyaretleri, çiftlik) yerleri kültürel turizm kaynaklarıdır. Ayrıca dini yerler (kilise, manastır, katedral, türbe), dil (dil okulları, yöreye özgü hâkim diller), sanatlar (tiyatro, sanat galerileri), spor ve boş zaman aktiviteleri (geleneksel oyun ve sporlar), modern popüler kültür (film yerleri, TV yerleri) de kültürel turizm kaynakları olarak sınıflandırılabilir.

2.2.Yeraltı Şehirleri

Yeraltı şehirlerinin yapılmasının nedeni, insanların kendilerini emniyete (güven altına almak) istemelerindedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-1). Diğer bir deyişle, geçmiş dönemlerde insanların hem korunmak hem de inançlarını yaşayabilmeleri için yaptıkları küçük şehirler olarak tanımlanan yeraltı şehirleri, Kapadokya bölgesi olarak bilinen Nevşehir’in en eski mimari unsurları arasında yer almaktadır (Tablo 1). Neolitik dönemde basit mağara yerleşmeleri olarak kullanılan bu yeraltı şehirleri, Hitit ve Frigya medeniyetleri döneminde oluşturulmuş, Romalılar tarafından geliştirilmiş ve en son formunu Bizanslıların

döneminde almıştır (Korat, 2003; Mutlu, 2008:13; Somuncu ve Yiğit, 2008; Eroğul, 2018:77).

Yeraltı yerleşmeleri hakkında en eski yazılı kaynak Xenophon'un (M.Ö. 431-355) *Anabasis* adlı eseridir. Xenophon'un Anadolu'da yaşayan insanların evlerini yerin altına oyduklarından ve evlerin birbirlerine dehlizlerle bağlı olduğundan bahsetmiştir (Gülyaz, 2012; Çekiç, 2008). Bölgedeki en eski bilimsel çalışmayı 1960-1970 yılları arasında yapan Alman Martin Urban ise, yeraltı şehirlerini M.Ö. 7-8. yüzyıllar ile tarihlendirmektedir. Yeraltı şehirlerinin ne zamana kadar kullanıldığı tam olarak bilinmese de tahminen Anadolu Selçukluları döneminin sonuna kadar çeşitli amaçlar için kullanıldığı düşünülmektedir. 1500'lü yıllarda Osmanlı egemenliğine giren bölgede asayişin sağlanmasıyla eskisi kadar kullanılmadığı düşünülmektedir (Çekiç, 2008). Bir başka görüşe göre, kaya zeminin ve yeraltında oluşturulan yerleşim alanlarının oyulmasında metal aletler kullanıldığı düşünülmüş; metal aletlerin Anadolu'da M.Ö. 3 bin yıldan beri kullanıldığı kesin olarak bilindiğinden dolayı, yeraltı şehirleri bu tarihten itibaren öteye tarihlenemeyeceği çıkarımında bulunulmuştur. M.Ö. 3 binden önceye tarihlenmenin imkânsızlığına karşı, kesin bir ifadeyle bu yerleşimlerin ne zaman oyulduğunu tahmin etmenin ise çok zor olduğu (Okuyucu, 2007:37) da ifade edilmiştir.

Kapadokya bölgesinin en ilginç kültürel zenginliklerinden biri olan çeşitli büyüklükte yaklaşık 150-200 yeraltı şehri bulunmaktadır. Kapadokya bölgesindeki tüm kasaba ve köylerde irili ufaklı yeraltı yerleşimleri olduğu için bu sayının daha da artabileceği düşünülmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-1). Bölgenin en önemli kültürel zenginliklerinden birisi olan bu yeraltı şehirlerinin sayıları hakkında çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bazı kaynaklar Nevşehir'de 30 kadar yeraltı şehri olduğunu belirtirken, İtalyan araştırmacılardan oluşan ekip ise Nevşehir'de 60, Aksaray'da 46, Niğde'de 35 ve Kayseri'de 22 yeraltı şehri olduğunu ifade etmektedirler. Diğer bir deyişle, Aksaray, Nevşehir, Niğde, Kayseri, Kırşehir illerinde küçük büyük sayıları 200'e ulaşan yeraltı şehri olduğu tahmin edilmektedir. 25 bin km²'lik bir alanı kaplayan bölgenin kasaba ve köylerinde büyüklü küçüklü kaya yerleşimi bulunduğundan bu sayının daha da artması kuvvetle muhtemeldir. Ancak günümüzde bu şehirlerin birçoğu tespit edilememiş, temizlenmemiş ya da henüz ziyarete açılarak turizme kazandırılmamıştır. Girişleri genelde dışarıdan fark edilemeyen yeraltı şehirleri daha çok vadi ve plato yamaçlarına, yumuşak tüfün oyulmasıyla inşa edilmiştir. Bu yeraltı şehirleri ilkçağlardan itibaren yapılmış en donanımlı, en büyük ve en emniyetli yerleşim yerleridir. Ancak, yukarıda belirtildiği üzere, bu birimlerin ilk defa ne zaman yapıldığı ve içerisinde en uzun süre ne kadar yaşandığı hususunda kesin bilgi ve belgelerin olmaması nedeniyle net bilgiler ortaya koyulamamaktadır (Wharton, 1988; Okuyucu, 2007:35-39; Çekiç, 2008:43-49; Gülyaz, 2012). Yeraltı şehirlerindeki yüzlerce oda, labirent gibi uzun galeri ve tünellerle birbirine bağlanmaktadır. Düşmanın hareketini sınırlamak için, galerilerin alçak, dar ve uzun olarak yapılması dikkat

çekmektedir. Yeraltı şehirlerinin en eski katları genelde giriş katları olup, daha ziyade bu kat ahır olarak kullanılmıştır. Bunun nedeni de hayvanları daha aşağı katlara indirmenin zorluğudur. Gerek kışın gerekse yazın iç mekân ısısı ılık olan yeraltı şehirlerinde şirahaneler ve mutfaklar da genelde üst katlarda yer almaktadır. Yörede elde edilen üzümün işlenerek şarap haline getirildiği şirahaneler, üzümün kolay taşınabilmesi için daha çok üst katlara inşa edilmişlerdir. Mutfak sayıları dikkate alındığında, her ailenin bir mutfağının olmadığı, ailelerin mutfakları ortaklaşa kullanıldığı ortaya çıkmaktadır. Mutfaklarda bugün, bölgenin kasaba ve köylerinde de hala kullanılan ve “tandır” adı verilen yemek pişirmeye yarayan ocaklar bulunmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-1; Tarihsiz-2).

Yeraltı şehirleri hakkında cevap bulmayı deneyen araştırmacıların ilk sorularından birisi “Niçin antik dönem insanları bu yeraltı şehirlerini inşa etti?”. Diğer büyük sorular ise bu yeraltı şehirlerini kim yaptı, onu nasıl kazdı ve o nasıl inşa edildi? Maalesef antik insanlardan cevapları öğrenebileceğimiz yazılı kaynakların sınırlı olmasından dolayı, günümüz araştırmacıları tarihsel, arkeolojik ve coğrafi faktörlerin ışığında o dönemin koşulları hakkında bazı sonuçlara ulaşabilmiştir. Erguvanlı ve Yüzer (1977), volkanik tüflerin kullanımını ve Kapadokya’da yeraltı yerleşmelerinin ortaya çıkmasını çeşitli faktörlerle kategorize etmiştir: (i) Bölgedeki sıcaklığının mevsimsel ve günlük değişimleri, (ii) bölgeyi kaplayan tüf formasyonlarının oranının termal izolasyonu, (iii) kolay bir şekilde tüflerin oyulması, özellikle yumuşak tüfler, (iv) kamuflej ve gizlenmek için düşman saldırılarına karşı savunma avantajı ve güvenlik, (v) deprem veya volkanik erüpsiyon gibi doğal felaketlere karşı korunma ve üstün direniş (Mutlu, 2008:12-13).

Yeraltı yerleşim yerlerinin günümüze ulaşan en önemli örnekleri İç Anadolu Bölgesi’nde yer almaktadır. Bunun nedeni, bölgenin volkanik yapısıdır. Volkanik erüpsiyonlar bölgede 100-150 metre kalınlığında ve farklı sertlikte tüf tabakaları oluşturmuştur. Bu tüflerin kolaylıkla oyulabilmesi, insanların buralara yerleşmesinin ilk nedenleridir. Nitekim saldırıya uğrayan insanlar, volkanik yapıdan dolayı tüflü kayaların kolaylıkla yontulduğunu fark edince, istilacıların zulmünden kurtulmak için evlerinin hemen altında veya çok yakınlarındaki gizli geçitlerle yeraltında yaşam alanları oluşturmuşlardır. İleriki dönemlerinde bu yaşam alanlarını insanlar giderek geliştirmiş ve hayvanlarını da gizli geçitlerden yeraltına indirmiştir. Aileler olarak yeraltında saklananlar, dar ve uzun koridorlarla aile odalarını komşu evlerin yeraltı odalarıyla birleştirmiş, bu şekilde giderek yeraltı şehirleri oluşturmuşlardır. Kapadokya bölgesinde oyulmaya ve işlenmeye müsait jeolojik yapısı, insanlara yerin altında ve üstünde hem gizli hem de özel yaşam alanı oluşturmalarına imkân sağlamıştır. Bölgede erken dönemlerden itibaren sürdürülen bu uğraş, bilinen manadaki tüm inşa faaliyetlerine göre daha az teknik kabiliyet ve bilgi gerektirdiği için de tercih edilmiştir. Bölge, geçmişte sık sık çeşitli saldırılara maruz kaldığından, bu yeraltı şehirlerinin yapılış amacı, daha çok tehlike anında halkın geçici olarak

sığınmasını sağlamak içindir. Yeraltı şehirleri aynı zamanda yörede bulunan hemen hemen her evle gizli geçitlerle bağlantılı durumdadır. Nevşehir'in jeolojik yapısı, tarih öncesi devirlerden beri kullanılagelen yeraltı yerleşimlerinin ortaya çıkmasına imkân vermiştir. Nitekim Nevşehir'de yer alan yeraltı şehirleri, bölgenin jeolojik yapısının ortaya çıkardığı bir sonuçtur. Yeraltı yerleşmelerinin yazın serin, kışın sıcak olması, Hıristiyanlık Dönemi'nden beri bu yöre meskenlerinin yoğun bir biçimde kullanılmasına neden olmuştur. Nitekim bilindiği gibi, yeraltı yerleşimlerinin iç mekânlarının nemli ve serin olması, içerisinde solunumun rahat olması ve astım gibi solunum güçlüklerine iyi gelmesi bu alanların uzun dönem yoğun olarak kullanılmasına neden olmuştur (Wharton, 1988; Gülyaz ve Yenipınar, 2003; Okuyucu, 2007:35-39; Çekiç, 2008:43-49; Gülyaz, 2012).

3. YÖNTEM

Araştırmanın amacı, Nevşehir tespit edilmiş olan yeraltı şehirlerinin turizm potansiyelini bütüncül olarak ortaya koymak, henüz faal olmayan yeraltı şehirlerinin turizme kazandırılması ve sürdürülebilir bir durumda kullanılabilmesi için stratejiler belirlemektir. Nevşehir'in farklı ilçelerinde yer alan Kaymaklı, Derinkuyu, Özkonak, Tatların ve Mazı yeraltı şehirleri örneklem olarak seçilmiştir. Bu yeraltı şehirlerinin Nevşehir ilindeki aktif yeraltı şehirleri olması ve yoğun ziyaretçiye ev sahipliği yapmasından dolayı örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma nitel araştırma yönteminin gözlem tekniği uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sahasında yer alan yeraltı şehirlerinde 2021 Şubat döneminde gözlemlerde bulunulmuş, bu yeraltı şehirlerinin iç ve dış mekân ile ilgili fotoğrafları çekilmiştir. Ayrıca gelen ziyaretçilerin yeraltı şehirleri içerisindeki durumları, iç kısımların koruma kullanma durumu, aydınlatma, tanıtım ve yön levhalarının olup olmaması gibi durumlar alanda doğrudan gözlemlenmiştir. Alanda yapılan gözlem bulguları dışında, Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Nevşehir İl Müze Müdürlüğü'nden yeraltı şehirleri ile ilgili dokümanlar (broşürler) ve ziyaretçi sayıları alınmıştır. Ayrıca yeraltı şehirleri üzerine yazılmış sınırlı sayıda kaynağa ulaşılarak literatür taranmıştır. Elde edilen gözlem bulguları ve ikincil veriler çalışmada betimlenerek yorumlanmıştır. Araştırma soruları: Nevşehir ilindeki yeraltı şehirlerinin sayısı ve mevcut durumu nedir? Nevşehir'deki yeraltı şehirlerinin korunması için neler yapılabilir? Kültürel turizm kapsamında pasif olan yeraltı şehirleri turizme nasıl kazandırılabilir?

4. BULGULAR

İç Anadolu Bölgesi'nde yer alan Nevşehir İli, Kayseri, Kırşehir, Aksaray ve Niğde illeri ile idari sınır komşuluğu bulunmaktadır. Deniz seviyesinden ortalama 1150 m. yükseklikte yer alan Nevşehir; Aksaray'a 85 km, Niğde'ye 81 km, Kayseri'ye 80 km ve Ankara'ya 290 km karayolu uzunluğu bulunmaktadır. Ayrıca Gülşehir ilçesinde yer alan Kapadokya Havalimanı'ndan Ankara ve İstanbul'a düzenli uçak seferleri bulunmakta, yaz sezonunda ise bu havalimanından Antalya Havalimanı'na karşılıklı uçuş seferleri yer almaktadır. Ankara-Niğde otoyolu ise

Derinkuyu ve Kaymaklı yeraltı şehirlerine 22 km uzaklıkta yer alması, bölgenin erişilebilirlik düzeyini artırmaktadır. İhlara Vadisi (Aksaray)-Derinkuyu yeraltı şehri-Kaymaklı yeraltı şehri ile Göreme arasında uzanan tur hattı, tur operatörlerinin yoğun olarak kullandığı bir kültür turizm rotasıdır. Başka bir deyişle, Aksaray'a gelen yerli ve yabancı ziyaretçiler, tur operatörlerinin turizm rotalarının (güzergâhlarının) Nevşehir ile bütünleşmesi, bölgenin Aksaray'dan da çok sayıda ziyaretçiyi kendisine çekmesine imkân vermektedir.

Hristiyanlığın ilk yıllarında önemli yerleşmelere sahne olan araştırma sahası, çok sayıda yeraltı şehrini bünyesinde ihtiva etmektedir. Bu yeraltı şehirleri, bölgenin dikkat çekici bir kültürel mirası olup, bölge turizmi için de önemli bir turizm çekiciliği oluşturmaktadır. Nevşehir ilinde tespit edilmiş 17 yeraltı şehri bulunmakta olup, bunlardan 5 tanesi (Derinkuyu, Kaymaklı, Özkonak, Tatların, Mazı) turistik amaçlı olarak ziyarete açık durumdadır (Tablo 1). Nevşehir'deki Derinkuyu, Kaymaklı ve Özkonak yeraltı şehirleri turizme açılmış ilk açılan yeraltı şehirleridir. Bölgedeki mevcut yeraltı şehirlerinin dışında, müze, kaya oyma kilise, ören yeri, manastır, kervansaray, cami, peri bacası gibi kültürel miras kaynaklarının da var olması bölgenin önemini ve turistik çekiciliğini artırmaktadır.

Tablo 1. Nevşehir Bulunan Yeraltı Şehirlerinin Durumu

Kullanımı	Yeraltı Şehri	İlçe	Aydınlatma
Aktif	Derinkuyu	Derinkuyu	Var
	Kaymaklı	Kaymaklı	Var
	Tatların	Acıgöl	Var
	Özkonak	Avanos	Var
	Mazı	Ürgüp	Var
Pasif	Til	Derinkuyu	Yok
	Suvermez	Derinkuyu	Yok
	Doğala	Derinkuyu	Yok
	Özlüce	Derinkuyu	Var
	Kaymaklı	Kaymaklı	Var
	Göynük	Avanos	Yok
	Kurugöl	Acıgöl	Yok
	Acıgöl	Acıgöl	Var
	Gökçetoprak	Gülşehir	Yok
	Gümüşkent	Gülşehir	Yok
	Abuşağı	Gülşehir	Yok
	Yeşilöz	Gülşehir	Yok
	Göre	Merkez	Yok

Kaynak: Yazar tarafından saha araştırmasında elde edilmiştir.

Nevşehir ili çevresinde yer alan diğer illerde de çok sayıda yeraltı şehri tespit edilmiş durumdadır. Niğde ilinde 9, Aksaray ilinde ise 11 yeraltı şehri tespit edilmiş durumdadır. Geçmiş dönemlerde Kapadokya bölgesinin Nevşehir, Aksaray ve Niğde illerini de içine alacak şekilde geniş bir bölgeyi kapsadığı düşünüldüğünde, Hristiyanlık döneminde bu illerde çok sayıda yeraltı şehri inşa edildiği söylenebilir. Aksaray yerel yönetimi kültür turizmi kapsamında bu

yeraltı şehirlerinin bir kısmının temizleme ve aydınlatma çalışmalarını tamamlayarak turizme kazandırmayı hedeflemiş iken, Niğde ilinde bu yeraltı şehirleri köy halkı dışında henüz fark edilmiş bir durumda olmadığı söylenebilir.

Nevşehir, Aksaray ve Niğde illeri dışında, Kayseri ilinin Talas (Ağırnas, Çatalin, Penzikli, Ötedere Vadisi, Ali Dağı), Hisarcık (Ali Saip Paşa, Zincirdere, Reşadiye, Hisarcık), Pınarbaşı (Isbıdın), Tomarza (Tomarza), Develi (Gazi) ve Yeşilhisar (Güzelöz, Doğanlı) ilçelerinde de çok sayıda yeraltı şehri tespit edilmiştir. Ayrıca Çankırı'nın Orta ilçesinde aktif durumda olan Hüyük yeraltı şehri bulunmaktadır. Kırşehir ilinde de Kepez, Dulkadirli ve Mucur yeraltı şehirleri tespit edilmiş durumdadır.

Tablo 2. Araştırma Sahasının Dışındaki Bazı Yeraltı Şehirleri

	Yeraltı Şehri	İlçe	Kullanımı	Aydınlatma
AKSARAY	Eskil	Eskil	Pasif	Yok
	Saratlı	Gülağaç	Aktif	Var
	Aziz Mercurius	Gülağaç	Aktif	Var
	Çukurören	Gülağaç	Pasif	Var
	Sofular	Gülağaç	Pasif	Yok
	Gaziemir	Gaziemir	Aktif	Var
	Güzelyut	Güzelyurt	Aktif	Var
	Kuluk Ali'nin Evi	Güzelyurt	Aktif	Var
	Gözyaşı	Güzelyurt	Aktif	Var
	Ozancık	Ortaköy	Aktif	Var
	Ortaköy	Ortaköy	Pasif	Yok
NİĞDE	Yeraltı Şehri	İlçe	Kullanımı	Aydınlatma
	Konaklı	Merkez	Pasif	Yok
	Hasaköy	Merkez	Pasif	Yok
	Yeşilgölcük	Merkez	Pasif	Yok
	Kayırlı	Merkez	Pasif	Yok
	Bağlama	Merkez	Pasif	Yok
	Fertek	Merkez	Pasif	Yok
	Aktaş	Merkez	Pasif	Yok
	Yeşilyurt	Altunhisar	Pasif	Yok
Kavlakepe	Çamardı	Pasif	Yok	

Kaynak: Yazar tarafından saha araştırmasından elde edilmiştir.

4.1.Araştırma Alanında Turizme Açık Olan Yeraltı Şehirleri

Kaymaklı Yeraltı Şehri:

Protohitit, Hitit, Roma ve Bizans dönemlerinde kullanıldığı, yeraltı şehrinin büyük bir kısmının V-X. yüzyıllar arasında yaşamış yerli halk tarafından Hıristiyanlığın erken dönemlerinde yapılmaya başlandığı bilinmektedir (Foto 1). Kaymaklı yeraltı şehri, temizleme ve aydınlatma işlemleri sonrasında 1964 yılında ziyarete açılmıştır. Yeraltı şehrinin henüz 4 katı açığa çıkartılmıştır (Yörükoğlu vd., 1990:30; Demirtaş, 2015: 72-73; Nevşehir Müze Müdürlüğü, 2021; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021a). Kaymaklı yeraltı şehri 1985 yılında Dünya Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır. Araştırma alanında yapılan gözlem bulgularına göre; Kaymaklı yeraltı şehri çevresinde turistik hediyeye (halı, magnet,

testi vb.) satış dükkânları ve tur otobüsleri için bir otopark bulunmaktadır. Çevre düzenlemesi yapılmış Kaymaklı yeraltı şehrine müze kartı ile giriş yapılmakta olup, giriş kısmında ziyaretçi bilgilendirme (tanıtım) salonu (TV sinevizyon) ve duvarda yeraltı şehrinin tarihini anlatan bir bilgilendirme levhası bulunmaktadır. Ancak bilgilendirme levhasının küçük ve yüksekte olması fark edilmesini zorlaştırmaktadır. Kaymaklı yeraltı şehri içerisinde yön (giriş-çıkış) levhalarının sökülmüş olması, iç mekânlarda ziyaretçilerin kaybolmasına neden olmaktadır. Tur operatörlerinin getirmiş olduğu yaklaşık 50 kişinin geçiş koridorları (tünel) içerisinde nefes almakta zorluk çektiği ve kapalı alan korkusu olduğu görülmüştür. Ayrıca tek bir salon (kilise ya da oda) içerisinde 50 kişiye aynı anda rehber eşliğinde bilgilendirme yapılması, iç mekânlarda ziyaretçi yoğunluğunu oluşturmakta, iç mekânın fiziksel taşıma kapasitesi üzerine çıkılmasına neden olmaktadır. Duvarlara yazı yazılmış olması, çok fazla ziyaretçi (ayak izi) nedeniyle yeraltı şehri zeminlerdeki tüflü yapılarda ufalanma olduğu görülmüştür.

Foto 1. Kaymaklı yeraltı şehrinin iç mekânı ve ziyaretçiler (Ceylan©)

Derinkuyu Yeraltı Şehri:

Derinkuyu ilçe merkezinde (Derinkuyu kasabasında) yer almaktadır. Bu yeraltı şehri ve çevresi volkanik tüf tabakası ile kaplı olmasından dolayı, tüf tabakaları oyularak yeraltına inşa edilmiştir (Foto 2). Nitekim kasabada 400-500 kadar yeraltı evi olduğu belirtilmektedir (Çekiç, 2008). Derinkuyu antik yeraltı yerleşmesi, 8 katı ve 500 m²'lik kapladığı alanı ile yer yüzeyinin 85 metre derinliğinde yer almaktadır. Ancak bu yeraltı şehrinin ne kadar genişlikte bir alana yayılmış olduğu tam olarak bilinmemektedir (Mutlu, 2008: 13). Derinkuyu yeraltı şehrinin içerisinde bir yerleşme için gerekli olabilecek tüm ihtiyaç mekânları düzenlenmiştir. Oda, ahır, kiler, yemekhane, kilise, sırahane, mezar odası, su kuyusu, misyoner okulu (2.kat), koridor, tünel ve havalandırma bacası (55 m. derinlikte), toplantı salonu gibi iç birimler bu yeraltı şehri içerisinde yer almaktadır. Havalandırma bacası aynı zamanda su kuyusu olarak da kullanılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-1). Derinkuyu ve çevresinde bulunan yeraltı şehirlerinin en üstte yer alan giriş katının genelde ahır olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni, hayvanların dışarıdan içeriye daha çabuk alınması ve dışarıya çıkarılabilmesi içindir. Ayrıca alt katlara inişlerin dar ve kıvrımlı koridorlardan oluşması nedeniyledir. Yeraltında yer alan bu ahırlarda, hayvanların yem yiyebileceği ve su içebileceği oyuklar (yalaklar) ve hayvanları bağlamak için delikler bulunmaktadır (Okuyucu, 2007:43; Nevşehir

Müze Müdürlüğü, 2021). 1965 yılında açılan Derinkuyu yeraltı şehrinin halen %10'u gezilebilmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021b). Araştırma alanında yapılan gözlem bulgularına göre; Derinkuyu yeraltı şehri, Kaymaklı yeraltı şehrine göre daha yüksek tavanlı ve geçiş koridorlarına (tüneller) sahip olduğu görülmektedir. Geçiş koridorlarında (tüneller) giriş çıkış (yön) okları ve aydınlatmaların yeterli olduğu görülmektedir. Ancak iç mekândaki bazı odaların duvarlarına siyah yazılar yazıldığı, bazı duvarların ise kazınarak üzerine yazılar yazıldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca yeraltı şehrinin bazı iç mekânlarında göçüklere karşı taş duvar örüldüğü görülmektedir.

Foto 2. Derinkuyu yeraltı şehrinin sürgü kapı ve destek duvarı (Ceylan®)

Özkonak Yeraltı Şehri:

Avanos'a 14 km uzaklıkta bulunan Özkonak yeraltı şehri, Özkonak Kasabası'nda yer almakta olup, volkanik granit yapılı tüf katmanlarının çok yoğun olduğu İdiş dağı'nın kuzey yamaçlarında kurulmuştur. Geniş alanlara yayılan galeriler, birbirine tünellerle bağlanmıştır. Kaymaklı ve Derinkuyu, yeraltı şehirlerinden farklı olarak, katlar arası iletişimi sağlayan çok dar ve uzun delikler (boşluklar) bulunmaktadır. Düzgün oyulmuş odaların girişleri kapatıldığında, bu dar (5 cm) ve uzun delikler (boşluklar), havalandırma da sağlamaktadır. Diğer yeraltı şehirlerinden farklı olarak, ağır (kiloluk) taş kapının ardından tünele (düşmana kızgın yağ dökmek için) delikler açılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-1; Nevşehir Müze Müdürlüğü, 2021). 1972 yılında yerel halk tarafından keşfedilen yeraltı şehri, ilk ziyarete 1973 yılında açılmıştır. Divan-ı Hümayun Defteri'nin 122/3 numaralı bölümüne göre, yeraltı şehri 19 kat olup, toplam kullanım alanı 9000 m²'dir. Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirlerinde olduğu gibi, bu yeraltı şehirinde de hava bacaları, su kuyuları, ahır, mutfak, oda, kiler, şarap imalathaneleri ve ağır taş kapılar bulunmaktadır (Foto 3) (Demirtaş, 2015: 95-98; Nevşehir Müze Müdürlüğü, 2021; Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-1).

Foto 3. Özkonak yeraltı şehrinin havalandırma bacası, sürgü kapak taşı ve destek direği (Ceylan©)

Özkonak yeraltı şehrinin kaya oyma olması, onu diğer (tüf oyma) yeraltı şehirlerinden farklı kılmaktadır. Yeraltı şehri içirişindeki ışıkların iç mekân ısını etkilemesinden dolayı, duvar ve tavanlarda yosunlanma olduğu görülmektedir. Yeraltı şehri çevresinde turistik alışveriş mağazalarının olması, kasaba halkının turizme dönük olduğunu göstermektedir. Yeraltı şehrinin Gülşehir ve Avanos'tan gelen karayolları üzerinde yön levhalarının olmaması, dışardan gelen ziyaretçiler için, yeraltı şehrinin bulunmasını güçleştirmektedir.

Tatların Yeraltı Şehri:

Acıgöl ilçesine yaklaşık 10 km uzaklıkta yer alan Tatların yeraltı şehri, ismini bulunduğu Tatların köyünden almaktadır. Yeraltı şehri, Tatların köyünün yanında yer almaktadır. 1975 yılında tespit edilen yeraltı şehrinin iç mekânları bir yıl sonra temizlenmiş; ancak 1991 yılında ziyarete açılabilmiştir. Çok geniş alanlara yayıldığı bilinen yeraltı şehrinin ancak küçük bir kısmı (iki katı) temizlenebilmiş, bu nedenle yeraltı şehrinin gezilebilecek alanları sınırlı durumdadır (Foto 4). Yerleşmenin her katında, diğer yeraltı şehirlerinde bulunmayan oturaklı (alafranga) tuvalet bulunmakta; alt kısımda ise bu tuvaletlerin geniş bir dışı toplama alanı yer almaktadır. Ayrıca oda, kiler, mutfak, havalandırma bacaları, tünel şeklindeki geçiş koridorları ve salon gibi iç mekân birimleri bulunmaktadır. İç mekânların büyüklüğü, erzak depolarının sayısının ve kilisenin çokluğu nedeniyle, askeri garnizon ya da manastır kompleksini akla getirmektedir. Yeraltı şehrindeki iki nefli, iki apsisli beşik tonozlu olan kilisenin narteksi yıkılmış durumdadır. Ancak oldukça iyi korunmuş olan fresklerdeki sahneler bantlarla birbirinden ayrılmıştır. Zeminde koyu gri, tasvirlerde ise mor, hardal ve kırmızı renkler kullanılması dikkat çekmiştir (Şahin, 1993: 129; Kılıç, 2018: 63-67; Nevşehir Müze Müdürlüğü, 2021). Tatların yeraltı şehrinin diğer yeraltı şehirlerinden ayıran en önemli fark, L biçimli bir koridor aracılığıyla ulaşılan tuvaletidir. Koridorun bu şekilde yapılmasının nedeni de büyük ihtimalle olabilecek kötü kokuların diğer mekânlara ulaşmasını en aza indirmek içindir. Yeraltı şehrinin bir diğer özelliği de saldırılara karşı koridorların ortasına yapılan 2-3 m. derinliğindeki tuzaklardır. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2015 yılında Tatların yeraltı şehri içerisinde güçlendirme, hafriyat, temizlik çalışmaları yapılmış; dış çevresinde ise otopark ve peyzaj çalışmaları yapılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-3; Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2021c, 2021d). Tatların yeraltı şehrinin bazı katları tüf yapılı iken ve

bazı katlarının kaya oyma olduğu gör÷lmektedir. Nevşehir'den ve Acıgöl'den gelen karayolları üzerinde Tatların yeraltı şehrini gösteren yön levhaları bulunmamaktadır. Nevşehir'deki aktif yeraltı şehirleri içerisinde ücretsiz giriş yapılan tek ören yeri bu yeraltı şehri olmasına rağmen, ziyaretçi sayısı bakımından Kaymaklı, Derinkuyu ve Özkonak yeraltı şehirlerinden sonra gelmektedir. Yeraltı şehrinin kültür turizmi bakımından tanınan bir yer olmaması, diğer yeraltı şehirlerine göre daha kırsalda kalması ziyaretçi sayısının az olmasında etkili olmuştur.

Foto 4. Tatların yeraltı şehrinin tuvaleti, destek direkleri ve kilise duvarı (Ceylan©)

Yeraltı şehrinin yanında yer alan kilise fresklerinin ve İsa resminin bir kısmının günümüze kadar gelebildiği, ancak yan duvarlardaki resimlerin geçmiş dönemlerde kazındığı, kilise içinde ateş yakılması nedeniyle bazı yerlerde ateş yanıkları olduğu fark edilmiştir. Kilise giriş duvarının önceden yıkılmış olması, belediye tarafında çimento ile kilise duvarının bilinçsizce ör÷lmüş ve sıva yapılmış olması bu mekânın restorasyonunu zorunlu kılmaktadır. Kilise içerisinde fotoğraf çekimine izin verilmemesi, yeraltı şehrinin müzeye bağlı bekçi tarafından korunması, mobese kameralar ile yeraltı şehri çevresinde güvenlik tedbirlerinin artırılmış olması alanın korunmasına yönelik önlemlerdir. Ancak kilise girişinde yer alan tuf oyma ahır içerisine otomobil ve motosiklet park edildiği de gör÷lmektedir. Yeraltı şehrinin bazı oda tavanlarının göçmemesi için, demir direkler ile desteklenmiş olması dikkat çekmektedir (Foto 4). Tatların yeraltı şehri içerisinde farklı katlarda iki alafraंगा tuvaletin olması ve yeraltı şehri yanında İsa resmi ve fresklerin olması bu yeraltı şehri diğer yeraltı şehirlerinden ayıran en önemli bir özellik olmaktadır. Nitekim bu iki özelliğin tanıtım ve pazarlamasının yapılması durumunda turistik amaçlı olarak daha fazla ziyaretçiyi kendisine çekeceği söylenebilir. Tatların köy halkının (ve kadınlarının) yeraltı şehri önünde herhangi bir yöresel ürün satışı yapmaması, köyün turizme ilgi duymamasından ve bilinçsizliğinden kaynaklandığı ifade edilebilir.

Mazı Yeraltı Şehri:

Kaymaklı yeraltı şehrinin 10 km doğusunda, Ürgüp ilçesinin ise 18 km güneyinde bulunmaktadır. Yeraltı şehri, derin vadide yer alan köyün batı dik yamacının oyulmasıyla inşa edilmiştir. Vadinin her iki dik yamacında Erken Roma dönemine ait kaya mezarları, plato yüzeyinde ise çok sayıda Bizans dönemine ait

mezarlar bulunmuştur. Giriş kısmında ahırlar, hayvanların su içmesine yarayan yalıklar bulunmakta; ahırlar arasında kalan bir mekân ise, şirahane olarak kullanılmıştır (Foto 5). Üzümleri aşağıya dökmeye yarayan tavan kısmında bir baca bulunmaktadır. Giriş katlarındaki ahır sayısının fazlalığı ve bu ahırların büyüklüğü o dönemde hayvansal üretimin iyi olduğunu ve ekonomik bakımdan refah bir dönemin yaşandığını göstermektedir. Ahırlardan kısa bir koridorla yeraltındaki kiliseye ulaşılmaktadır. Salon ve odalar birbirlerine dar ve uzun tünellerle bağlanmakta olup, 20 m. derinlikte su kuyusu yeraltı şehrinde bulunmaktadır. Gezilebilir bölümlerinde 26 oda, 5 salon ve 1 kilise ve ahır yer almaktadır (Demirtaş, 2015: 102; Nevşehir Müze Müdürlüğü, 2021). Yeraltı şehrine farklı yerlerden 4 giriş olduğu; ancak asıl girişin düzensiz taşlardan örülü kısa bir koridor şeklinde yapıldığı tespit edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarihsiz-4).

Foto 5. Mazi yeraltı şehrinin girişi, havalandırma deliği ve destek direği (Ceylan©)

Mazi yeraltı şehri, diğer yeraltı şehirlerinde olduğu gibi, Niğde ve Nevşehir'den gelen her iki kara yolu üzerinde de tanıtım (levha) olmadığı görülmüştür. Yeraltı şehri çevresinde peyzaj çalışması yapılmış, iç mekânlarda ise çökmeye karşı demir direklerle güçlendirme çalışması yapıldığı tespit edilmiştir (Foto 5). Ancak iç mekânlarda aydınlatmanın beyaz ışıklar ile yapılması, iç mekânın çekiciliğini zayıflatmıştır. Yeraltı şehrinin üzerinde yer alan kayanın fiziksel parçalanmaya uğramış olması, kaya düşmelerine karşı çelik halat ve kazıklarla güçlendirildiği görülmüştür. Mazi yeraltı şehri, Niğde-Nevşehir karayoluna 10 km uzaklıkta olmasına rağmen yeterli sayıda ziyaretçi almadığı görülmektedir. Diğer bir deyişle, bu karayolu üzerinde yer alan Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirleri Mazi'ya göre daha fazla ziyaretçiye ev sahipliği yapmaktadır. Tanıtım ve pazarlama eksiklikleri, bu yeraltı şehrinin turizmde öne çıkmasını engellemiştir.

4.2.Araştırma Sahasındaki Yeraltı Şehirlerinin Ziyaretçi Sayıları

Nevşehir ili sahip olduğu doğal ve kültürel turizm çekicilikleri sayesinde İç Anadolu Bölgesi'ndeki en önemli turizm destinasyonlarından birisi olmuştur. Diğer bir deyişle, bölgenin sahip olduğu peribacası, kilise, manastır, yeraltı şehri, ören yeri, kale ve müze gibi turistik kaynakları yerli ve yabancı çok sayıda ziyaretçiyi kendisine çekmektedir (Tablo 3).

Tablo 3. Nevşehir’deki Turistik Yerlerin Ziyaretçi Sayısı

Turizm Yerleri	İlçe	2016	2017	2018	2019	2020	2021**
Merkez Müze	Merkez	5.273	6.414	8.626	11.589	2.871	1.546
Göreme Açık Hava Müzesi	Merkez	510.115	688.989	1.105.693	1.417.118	277.591	215.483
Karanlık Kilise*	Merkez	58.120	59.091	116.659	120.908	33.209	23.955
El Nazar Kilise*	Merkez	6.272	7.914	9.646	9.897	3.551	2.125
Zelve Ören Yeri*	Merkez	96.570	102.165	112.230	289.410	242.142	243.308
Ürgüp Müzesi	Ürgüp	13.533	15.613	14.811	14.734	7680	4.716
Çavuşin Kilise	Avanos	31.685	31.129	1.493	0	0	0
Hacıbektaş Veli Müzesi	Hacıbektaş	334.093	523.273	443.160	592.727	115.835	93.385
Hacıbektaş Arkeoloji ve Etnografya Müzesi	Hacıbektaş	10.345	17.609	10.487	19.566	5.636	6.140
Atatürk Evi	Hacıbektaş	12.224	11.306	11.461	16.170	4.678	5.095
Gülşehir Açık Saray	Gülşehir	10.136	10.471	11.825	10.299	5.170	3.469
St. Jean Kilise	Gülşehir	7.966	13.503	15.524	8.899	1.314	1.107
İl Toplamı (Yeraltı şehirleri dâhil)		1.493.493	2.206.372	2.949.542	3.834.134	992.620	854.449

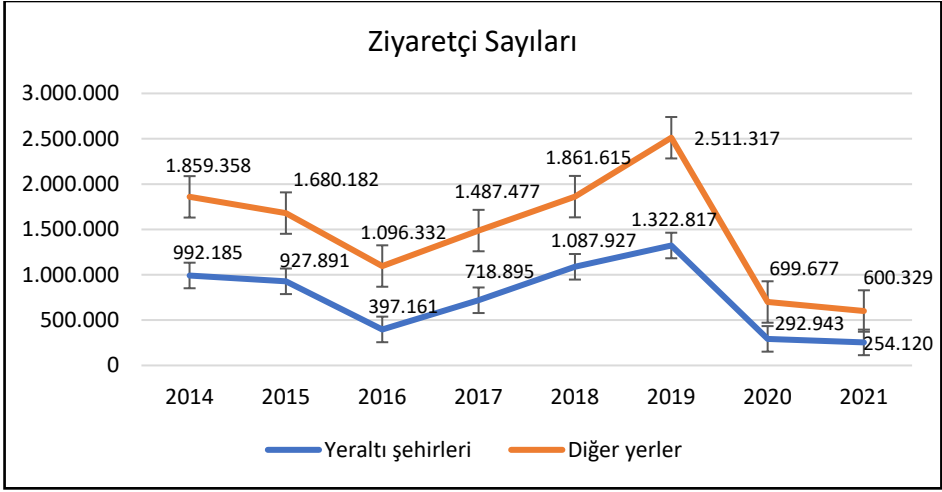
Kaynak: Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2021. *ilk 7 ay

Göreme açık hava müzesinin 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi içerisine alınması, bölgenin UNESCO vasıtasıyla dünyaca tanınmasında önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Nitekim yurt dışından gelen yabancı ziyaretçilerin İstanbul (Tarihi Yarımada), Efes, Safranbolu ve Kapadokya turu yapmaları, bu kişilerin Türkiye’deki UNESCO kültür rotalarını izlediklerini göstermektedir. Nevşehir kültür turizm rotaları içerisinde Derinkuyu, Kaymaklı ve Özkonak yeraltı şehirleri öne çıkarken, diğer aktif yeraltı şehirleri bu üç yeraltı şehrine göre daha sönük kaldığı görülmektedir. Nitekim bu durum, gelen ziyaretçi sayısından da anlaşılmaktadır. Nevşehir’deki yeraltı şehirlerini 2018 yılında 1.087.927 kişi, 2019 yılında ise 1.322.817 kişi ziyaret etmiştir. 2020 yılında dünya genelinde yaşanan Kovid 19 salgını nedeni ile gelen ziyaretçi sayısında ciddi bir düşüş yaşanmış ve toplamda 292.943 kişi yeraltı şehirlerini ziyaret etmiştir (Tablo 4, Şekil 1).

Tablo 4. Nevşehir’e Gelen Toplam Ziyaretçi Sayısı (2014-2021)

Turistik Alanlar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Yeraltı şehirleri	992.185	927.891	397.161	718.895	1.087.927	1.322.817	292.943	254.120
Diğer yerler	1.859.358	1.680.182	1.096.332	1.487.477	1.861.615	2.511.317	699.677	600.329
İl Toplamı	2.851.543	2.608.073	1.493.493	2.206.372	2.949.542	3.834.134	992.620	854.449

Kaynak: Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2021.

Şekil 1. Yeraltı Şehirleri ve Diğer Yerlere Gelen Ziyaretçi Sayıları

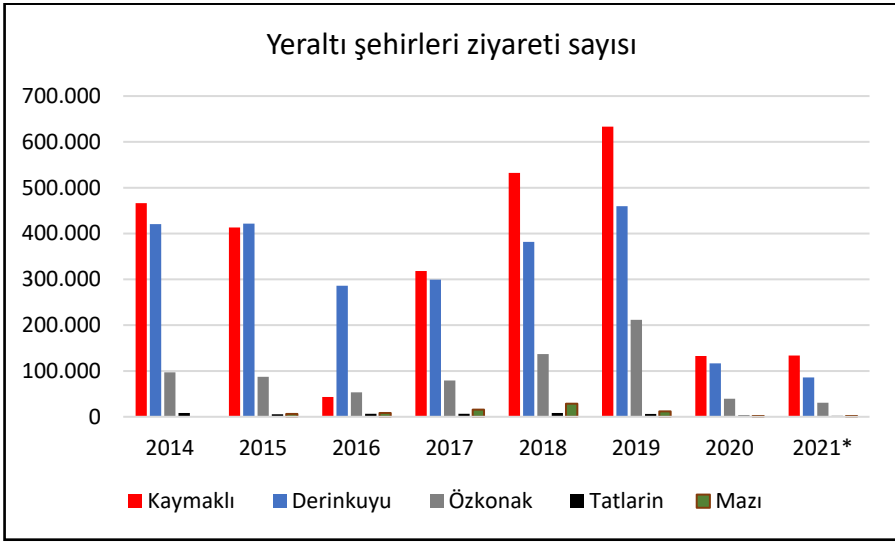
Yeraltı şehirleri içerisinde en fazla ziyaretçi alan Kaymaklı yeraltı şehridir. Ziyaretçi sayısı bakımından bu yeraltı şehri, Derinkuyu ve Özkonak yeraltı şehirleri izlemektedir (Tablo 5, Şekil 2). Ancak bölgede en fazla ziyaretçi Göreme Açık Hava Müzesi'ne gelmektedir (Tablo 3). Yıl içerisinde milyonlar ile ifade edilen bu ziyaretçi yoğunluğu, alanın üzerinde aynı zamanda bir turizm baskısı da oluşturmaktadır. Peribacası gibi doğal morfolojik ünitelerin dışında, kilise, ören yeri, manastır ve yeraltı şehri gibi kültürel miras alanlarının yoğun ziyaretçi baskısı nedeniyle aşınması, tahrip olması daha hızlı olmaktadır. Ziyaretçi ayak izi, fotoğraf çekinirken hassas noktalara (duvar, tepe noktası vb.) çıkılması yıkılma, göçük ve fiziksel (çatlama, kopma, ufalanma-aşınma vb.) deformasyonların görülmesine neden olabilmektedir.

Tablo 5. Nevşehir'deki Yeraltı Şehirlerinin Ziyaretçi Sayısı (2014-2021)

Yeraltı Şehirleri	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*
Kaymaklı	466.228	413.278	43.115	318.030	532.396	633.248	132.503	133.872
Derinkuyu	420.690	421.456	285.885	299.282	381.826	459.734	116.560	85.982
Özkonak (Avanos)	96.918	87.271	53.282	79.393	136.896	211.723	39.512	30.681
Tatların (Acıgöl)	8.349	5.681	6.509	6.611	8.296	6.294	2.828	2.006
Mazı (Ürgüp)	0	6.205	8.370	15.579	28.513	11.818	1.540	1.579
Toplam	992.185	927.891	397.161	718.895	1.087.927	1.322.817	292.943	254.120

Kaynak: Nevşehir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2021.

*ilk 7 ay

Şekil 2. Yeraltı Şehirleri Ziyaretçi Sayılarının Yıllara Göre Dağılımı

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sahasında örneklem olarak seçilen aktif yeraltı şehirlerinin Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından koruma altına alınarak tescillenmesi, bu yerlere bekçi görevlendirilmiş olması bu kültürel miras değerlerinin korunması açısından önemli bir gelişmedir.

Yeraltı şehirleri içerisine yapılan destekleme duvarları ve demir direkler, alınan koruma önlemleri olduğu çalışmada tespit edilmiştir. Tünel ve oda zeminlerinde yer alan 1-2 m. derinlikteki kuyuların ve havalandırma bacalarının demir ızgaralar ile kapatılmış olması, ziyaretçilerin iç mekândaki güvenliğini artırmaya yönelik alınmış güvenlik önlemleri olduğu görülmüştür. Yeraltı şehri içerisine çok sayıda ziyaretçinin girmesi, tünellerin zemininde fiziksel parçalanmayı (ufalanmayı) artırdığı, zeminde ince tuf tozlarından bir birikintinin oluştuğu belirlenmiştir. Dar tünellerin zeminindeki tuf tozlarının kalabalık ziyaretlerde solunum soruna neden olduğu yapılan gözlemler sırasında tespit edilmiştir. Ayrıca yan yana yer alan odalara duvarlar üzerinden atlanarak geçilmesi, fotoğraf çekinmek için iç mekânlardaki hassas noktaların üzerine çıkılması, bu alanlara zarar vermektedir. Özkonak yeraltı şehrinin duvar ve tavan kısımlarında oluşan yosunlaşmaların iç mekân aydınlatma (ışık) ısısından kaynaklandığı belirlenmiştir. Tatlarin yeraltı şehri girişinde yer alan kilisesinin çöken giriş kısmına sonradan duvar örülmesi ve duvarın beton ile sıvanması alanın uygun restore edilmediğini göstermektedir. Kilise duvarının amacına uygun olarak yeniden restore edilmesi gerekmektedir.

Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirlerinin turizmde daha öne çıktığı, tur otobüslerinin bu iki yeraltı şehri daha çok ziyaret ettiği araştırmada gözlemlenmiştir. Bu iki yeraltı şehrinin derinliğinin fazla olması, içerisinde daha

çok oda, kilise ve diğer birimlerin olması ziyaretçilere daha çekici gelmektedir. Ayrıca bu iki yeraltı şehrinin Niğde-Nevşehir karayolu üzerinde olması, köylerde yer alan diğer yeraltı şehrine göre, bu iki mekânı ulaşım bakımından daha erişilebilir kılmaktadır. Bu nedenle, ulaşım avantajı bu iki ören yerinin daha fazla ziyaret edilmesini beraberinde getirmektedir. Ancak bu iki yeraltı şehrinin 2019 yılı içinde yaklaşık 1 milyon 100 bin ziyaretçiye ev sahipliği yapması, hassas kültürel miras alanı olan bu yerlerin üzerinde yoğun bir ziyaretçi baskısı oluşturmaktadır. Bölgedeki yeraltı şehirlerinin bir planlama dâhilinde kullanılması gerekmektedir. Ziyaretçi yönetim planı yapılarak ve fiziksel taşıma kapasitesi hesaplanarak bu yerlerden turizmden yararlanması sağlanmalıdır. Aksi halde, turizm gelirleri uğruna bu alanların tahribi kaçınılmaz olacaktır.

Dünya genelinde ve Türkiye’de yaşanan Covid-19 salgını nedeniyle, bölgeye ve yeraltı şehirlerine gelen ziyaretçi sayısının 2020 yılında ciddi bir düşüş gösterdiği görülmektedir. Salgın döneminde, tur otobüslerinin bölgeye gelememiş olması, ziyaretçi sayısının düşmesinde temel faktör olmuştur. Ancak salgın sonrasında, bölgenin ve yeraltı şehirlerinin tekrardan yoğun bir ziyaretçiye ev sahipliği yapacağı öngörülmektedir.

Örneklem olarak seçilen aktif yeraltı şehirleri dışında, bölgede yer alan diğer yeraltı şehirlerinin temizleme ve aydınlatma çalışmaları yapılmalı ve bu kültürel miras alanlarının turizme kazandırılması sağlanmalıdır. Aktif yeraltı şehirlerinin içerisindeki beyaz ışıkların sarı renge dönüştürülmesi, voltaj değerlerinin düşürülmesi, karayollarına tanıtım levhalarının dikilmesi gerekmektedir. Ayrıca turizme açık yeraltı şehirlerinin dönüşümlü olarak ziyarete açılması sağlanmalı, böylece tek bir yeraltı şehrine ziyaretçi yoğunlaşmasının önüne geçilmelidir.

KAYNAKÇA

Akgül, O. (2004). *Kültür Turizmi, İçinde Turizm, İlkeler ve Yönetim* (Ed: A. Yüksel, M. Hancer), Ankara: Turhan Kitabevi, s.209-226.

Aksatan, M. (2014). *Sürdürülebilir Turizm ve Doğal Miras, İçinde* (Ed. Metin Kozak) *Sürdürülebilir Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık, s.30-44.

Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Aydın, İ. (1990). *Açıklamaları Turizm Terimleri Sözlüğü*. Aydın: Çoşkun Matbaası.

Çekiç, G. (2008). *Kapadokya’da Yeraltı Yerleşmelerinin Yer Seçimi Oluşumu Günümüzde Planlamaya Etkisi: Kaymaklı-Derinkuyu Örnekleri*. Selçuk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Demirtaş, İ. (2015). *Kaymaklı Yeraltı Şehri, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum*.

Dünya Turizm Örgütü (2021). “Heritage”, https://en.unesco.org/creativity/sites/creativity/files/cdis/heritage_dimension.pdf (Erişim 10.05.2021).

El Barazi, K. (2009). Cultural Heritage Management and the Impact of Tourism: The Case of Tripoli, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Endresen, K. (1999). Sustainable Tourism and Cultural Heritage: A Review of Development Assistance and Its Potential to Promote Sustainability, Nordic World Heritage Office.

Erguvanlı, A.K., Yüzer, E. (1977). Past and Present Use of Underground Openings Excavated in Volcanic Tuffs at Cappadocia Area, Rock Storage, Oslo.

Eroğul, C. (2018). Müze Tanıtım Faaliyetlerine Yönelik Bir Araştırma (Ihlara Vadisi ve Derinkuyu Yeraltı Şehri Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Güleryüzlü, C. (2008). Kültür Turizminde Markalaşma: Beypazarı ve Safranbolu İlçelerinin Karşılaştırılmalı Analizi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi, Ankara.

Gülyaz, M.E., Yenipınar, H. (2003). Rock Settlements and Underground Cities of Cappadocia, Nevşehir, Dünya Kitap Yayınevi.

Gülyaz, M.E. (2012). Kapadokya Cep Kitapçığı, Ahiler Kalkınma Ajansı.

Kılıç, B. (2018). Nevşehir Tatların Yeraltı Şehri, Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Korat, G. (2003). Taş Kapıdan Taçkapağı Kapadokya, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021a). “Kaymaklı yeraltı şehri”, <https://muze.gov.tr/muze-detay?sectionId=KYY01&distId=KYY> (Erişim Tarihi: 08.02.2021).

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021b). “Derinkuyu yeraltı şehri”, <https://muze.gov.tr/muze-detay?DistId=DKY&SectionId=DKY01> (Erişim Tarihi: 08.02.2021).

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021c). “Tatların yeraltı şehri”, <https://muze.gov.tr/muze-detay?sectionId=NVT01&distId=MRK> (Erişim Tarihi: 08.02.2021).

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2021d). “Nevşehir Tatların Yeraltı Şehrinde Çevre Düzenleme Çalışmalarına Yeniden Başlandı” <https://kvmmgm.ktb.gov.tr/TR-142052/nevsehir-tatların-yeraltı-sehrinde-cevre-duzenleme-cali-.html> (Erişim Tarihi: 14.02.2021)

Kültür ve Turizm Bakanlığı (Tarihsiz-1). “Özkonak Underground City” Hand Leaflet.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (Tarihsiz-2). "Derinkuyu yeraltı şehri" El Broşürü.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (Tarihsiz-3). "Tatların yeraltı şehri" El Broşürü.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (Tarihsiz-4). "Mazi yeraltı şehri" El Broşürü.

Loulanski, T., Loulanski, V. (2011). The Sustainable Integration of Cultural Heritage and Tourism: A Meta-Study. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 837-862.

McKercher, B., Ho, P.S.Y., Du Cros, H. (2005). Relationship between Tourism and Cultural Heritage Management: Evidence from Hong Kong. *Tourism Management*, 26, 539-548.

Mutlu, M.Ö. (2008). Geology and Joint Analysis of the Derinkuyu and Kaymaklı Underground Cities of Cappadocia, Turkey, ODTÜ, Unpublicized Master Thesis, Ankara.

Nevşehir Müze Müdürlüğü, (2021). "Müze Müdürlüğüne Bağlı Birimlere İlişkin Genel Bilgiler" <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44132/nevsehir-muze-mudurlugu.html> (Erişim Tarihi: 14.02.2021).

Okuyucu, D. (2007). Derinkuyu Yeraltı Şehri. Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

Özdoğan, O.N. (2014). Sürdürülebilir Turizm ve Kültürel Miras, İçinde Sürdürülebilir Turizm (Ed: M. Kozak), Ankara: Detay Yayıncılık, s.45-60.

Shararh, A.D., Badaruddin, M. (2013). Local Perception of Tourism Development: A Conceptual Framework for the Sustainable Cultural Tourism, *Journal of Management and Sustainability*, 3(2): 31-39.

Somuncu, M., Yiğit, T. (2008). Göreme Milli Parkı ve Kapadokya Kayalık Sitleri Dünya Miras Alanındaki Turizmin Sürdürülebilirlik Perspektifinden Değerlendirilmesi, TÜCAUM V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu (16-17 Ekim 2008) Bildiriler Kitabı, s.387.402, Ankara.

Swarbrooke, J. (2000). *Sustainable Tourism Management*. Oxon: CABI.

Şahin, Ş. (1993). Tatların Yeraltı Şehri ve Kilisesi, III. Müze Kurtarma Semineri Kazıları Bildirileri (27-30 Nisan 1992), s.129-146, Ankara.

Timothy, D.J., Boyd, S.W. (2003). *Heritage Tourism*. Essex: Prentice Hall.

Timothy, D.J., Boyd, S.W. (2006). Heritage Tourism in the 21st Century: Valued Traditions and New Perspectives, *Journal of Heritage Tourism*, 1(1): 1-16.

Trotter, R. (2001). *Heritage Tourism*. N. Douglas, N. Douglas & R. Derrett (Eds), *Special Interest Tourism*, Milton: John Wiley, pp.140-164.

Wharton, A.J. (1988). *Art of Empire; Painting and Architecture of Byzantine Periphery, A Comparative Study of Four Provinces*, USA: Penn State University Press.

Yörükoğlu, Ö., Taylan, S., Ziyaettin, T., Türkmen, K.T., Uysal, V. (1990). Kapadokya Yeraltı Şehirleri. Ankara.